

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1895. Andra Kammaren. N:o 22.

Onsdagen den 27 mars.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande mars.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande protokoll, som upplästes:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen
för kongl. justitiedepartementet den 27 mars 1895.

Tjenstförrättande extra polisuppsyningsmannen Andreas Vilhelm Styrländer i Sollefteå hade aflemnadt fullmägt, utvisande att han vid riksdagsmannaval, som den 17 innevarande mars hållits i Ångermanlands mellersta domsaga, blifvit utsedd till ledamot af Riksdagens Andra Kammara för tiden till den 1 januari 1897; och sedan berörda fullmägt funnits vara i föreskrifven form utfärdad samt vidare granskats af vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, utan att desse mot fullmagten framställt någon anmärkning, beslöts, att protokoll öfver hvad sålunda förekommit skulle meddelas Andra Kammaren, hvarjemte fullmagten skulle till Kammaren öfverlemnas för att hållas Styrländer tillhanda.

In fidem

Albert Petersson.

Uppå derom af herr talmannen framsteld proposition beslöt kammaren att jemväl för sin del godkänna herr Styrländers behörighet att taga plats bland kammarens ledamöter; hvarefter protokollet lades till handlingarne; och skulle den aflemnade fullmagten genom kammarens kanslis försorg till herr Styrländer återställas.

§ 3.

Herr statsrådet m. m. *V. L. Groll* aflemnade följande Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen, nemligen:

Andra Kammarens Prot. 1895. N:o 22.

angående bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897;

angående tillägg till lagen angående skydd mot yrkesfara den 10 maj 1889;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt kartografen Carl Edvard Dahlman;

om vissa ändringar i gällande förordning angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker; samt

angående uppförande af nytt landsstatshus i Luleå.

Dessa propositioner bordlades till nästa sammanträde.

§ 4.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 16, till Konungen i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående förhöjning af tullen å spannmål, m. m.

§ 5.

Föredrogs och bordlades för andra gången Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 13.

§ 6.

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.

Till behandling förelåg sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 3, i anledning af väckta motioner dels om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, dels om skrivelse till Kongl. Maj:t angående utredning af möjligheten och sättet för inbetalning af förtid af äldre lån från hypoteksförening eller nedsättning af räntan derå, utan betungande villkor för låntagare.

I detta utlåtande hemstälde utskottet, att ifrågavarande motioner, väckta, den ena inom Första Kammaren, n:o 30, af herr *C. P. af Burén*, och den andra inom Andra Kammaren, n:o 80, af herr *P. O. Lundell*, m. fl., icke måtte till någon Riksdagens åtgärd för-
anleda.

Efter föredragning häraf anförde:

Herr Lundell: Bland de åtgärder, som föreslagits till jordbruksnäringsens upphjelpande har en förbättrad jordbrukskredit eller åvägabringande af lägre räntor å i jorden intecknad skuld länge intagit ett framstående rum, icke allenast i vårt land, utan äfven i våra grannland Danmark och Tyskland. Sålunda hafva upptagits i det af preussiska statsrådet nyligen antagna program för jordbrukets upphjelpande, i punkterna

2 och 5, åtgärder på myntpolitikens och kreditorganisationens område. I Danmark synes ock, att landets kreditföreningar genom nyligen skedda konverteringar lyckats nedbringa räntorna å jordbruksfastighetslån till omkring 3 $\frac{1}{2}$ proc. I vårt land är dock ställningen i afseende på räntan å jordbrukslån vida sämre än i våra grannländer, till följd af det olyckliga sätt och de betungande vilkor, hvarpå vår jordbrukshypoteksbank upptagit sina lån. En genomgående otur har följt den vid nästan alla dess låneoperationer: höga räntor, höga kapitalrabatter och långa tider för konverteringsrätt. Denna otur synes ock hafva följt vår allmänna hypoteksbank in i dess allra sista åtgörande. Man fäste nemligen stora förhoppningar vid, att betydande räntelindringar skulle kunna åvägabringas, då under åren 1895 och 1897 mer än 120 millioner kronor eller bortåt halfva hypoteksbankens skuld var konverterbar, och att man för detta belopp skulle komma i åtnjutande af penningemarknadens gällande räntefot; men tyvärr har denna förhoppning till betydande del gått om intet, i det hypoteksbanken, till följd af några bankirers erbjudande, beslöt sig för att redan före förfallotiden under förra året till 4 proc. ränta omstämpla största delen af angifna obligationer samt förlänga tiden för sin rätt till uppsägning med tio år. Riksgäldskontoret åter har vid konvertering af ett obligationslån detta år låtit omstämpla sina obligationer till 3 $\frac{1}{2}$ proc. ränta och ändå betingat sig en mellangift å $\frac{1}{2}$ proc. Lyckligtvis hade hypoteksbanken af de för omstämpling bestämda 120 millionerna icke hunnit låta omstämpla mer än omkring 80 millioner, när den ansåg sig böra stoppa den affären. Men hade hypoteksbanken gjort en lika lyckad konvertering som riksgäldskontoret, skulle den på det konverterade beloppet hafva haft en ökad vinst på 400.000 kronor årligen, hvilken nu är bortkastad för minst tio år.

Vi finna sålunda, att om hypoteksbanken, som utskottet säger, har samma kredit som staten, så har den dock sin gamla otur kvar vid sina låneoperationer, och på den oturen få låntagarne sitta emellan. Hade de omförmälda 120 millionerna omstämplats till 3 $\frac{1}{2}$ proc. ränta, skulle en räntenedsättning till 4 proc. på de af mig m. fl. i motionen angifna vilkor kunnat ske snart nog utan allt statens ingripande, men det hoppet är nu förbi. Att något behöfver göras för lindrande af låntagarnes betryck, och att låntagarne finna sin ställning ganska svår, derom bära nog de många petitionerna och motionerna tydligt vittnesbörd. Det sammansatta utskottet, som vid denna riksdag behandlat angifna motioner, hänvisar dock de lidande blott helt och hållet till sig sjelfva och gör den nog svarta tafflan ändå mörkare, då det säger, att för en räntenedsättning till 4 proc. skulle fordras att af statsobligationsfonden använda 30 millioner, oakadt vi föreslagit, att låntagarne skulle bidra med mer än 10 millioner. Vore det så, vore låntagarne ännu sämre ute, än de verkligen äro; men så illa kan det då icke vara, enär kapitalrabatterna vid innevarande års slut efter uppgjord amorteringsplan icke kunna uppgå till mer än omkring 18 millioner kronor och obligationsräntan icke öfverstiga 4 proc., hvadan, om låntagarne betala 10 millioner

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.

(Forts.)

Om upp-
hörande af
allmänna
hypoteka-
banken och
inrättande af
en ny hypoteka-
institution
under statens
förvaltning och
garanti, m. m.

(Forts.)

af dessa kapitalrabatter, bristen icke kan öfverstiga, men sannolikt måste understiga 8 millioner.

Öfver ett annat af utskottets yttranden vill jag äfven anmärka något, nemligen öfver yttrandet, att riksbanken icke kan grunda en sedelutgifning på jordbruksinteckningar. Då detta går för sig i de enskilda bankerna, måtte det väl gå för riksbanken. Frågan är blott att ej öfverskrida ett lämpligt belopp, och detta bör lättare kunna regleras af en bank än af flere.

Väl torde icke utan skäl anmärkas, att jordbrukarne fått sig tillerkända så betydande fördelar genom de efter vår motions afgifvande åsatta höga spanmålstullarne. Men det är långt ifrån alla jordbrukare, som af dessa kunna draga någon betydande fördel, huru välgörande de än kunna vara för ett stort antal. De jordbrukare, som för sina räntors betalande äro hänvisade till de inkomster de kunna taga från mejerihushållning, försäljning af djur eller ladugårdsprodukter i öfrigt, eller som icke försälja annan spanmål än hafre, kunna draga ringa fördel af spanmålstullarne, men äro i följd af nedgående konjunkturer å dessa produkter i svårt betryck, då de skola betala oskäligt höga räntor på sina under helt andra konjunkturer upptagna lån, hvadan för dessa jordbrukare ganska väl behöfves den lindring, som kan beredas genom att räntan å deras skuld bringas i nivå med den gällande räntefoten.

I öfrigt vill jag hänvisa till hvad i motionen är anfördt. Väl inser jag, att stora svårigheter förefinnas att afhjelpa det öfverklagade onda, men jag är öfvertygad, att de angifna svårigheterna äro af så betydande och genomgripande beskaffenhet för ett så stort antal af landets befolkning, att statsmagterna icke kunna längre tid undandra sig att egna saken sin allvarliga uppmärksamhet, äfven om för tillfället intet kan åtgöras.

Herr Ekströmer: Herr talman, mine herrar! Då jag i detta änne väckt en motion uti samma syfte som herr af Burén, fastän jag föreslagit skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utredning, ber jag att få yttra några ord i sammanhang med förevarande motioner.

Det klagas ju allmänt öfver jordbrukets betryckta ställning, och det lärer väl icke finnas någon, som vill bestrida, att denna klagan är berättigad. Men om så är förhållandet, torde äfven statsmagterna böra försöka att lätta denna ställning på sådana områden, der det ken ske utan någon uppoffring från statens sida. Ett sådant område är det, som berör jordbrukskrediten och de dermed sammanhängande ränteförhållandena. Jag tror, att vi litet hvar måste erkänna, att den ränta, som betalas för lån å jordbruksfastigheter, ställer sig mycket hög i förhållande till den ränta, för hvilken hypoteksbanken och staten kunna upplåna penningar. Vi veta nemligen, att för närvarande stå hypoteksbankens 3 1/2 procent-obligationer i 102 procent samt statens dylika i ungefär samma kurs, och statens 3 procent-obligationer noterades vid förra årets slut på Londons börs till 97 proc., d. v. s. nära pari. Med andra ord, staten och hypoteksbanken kunna upplåna penningar mot en ränta, liggande mellan 3 och 3 1/2 proc., under

det att, om vi se på den ränta, som betalas för lån mot säkerhet af jordbruksfastighet, vi finna, att denna ränta icke går under 4 proc. — och det är en ränta, öfver hvars höjd man ju icke behöfver klaga — men i allmänhet vexlar den mellan 4 och 5 proc. och kanske stiger deröfver. Huru viktigt det skulle vara att kunna nedbringa denna ränta framgår deraf, att den in-tecknade gälden i fastigheten på landet utgör mer än en milliard kronor. Statistiken angifver icke, huru stor andel af denna gäld faller på jordbruksfastighet, men jag tror, att man kommer sanningen nära, om man antager, att denna del icke understiger 800 millioner kronor. Af säkerheterna härför innehafva hypoteksföreningarna ungefär 350 millioner i rundt tal i in-teckningar såsom säkerhet för en skuld af 280 millioner i rundt tal, d. v. s. det finnes obegagnade säkerheter till belopp af omkring 70 millioner. Denna skuld å 280 millioner är fördelad på 72.000 delegare, d. v. s. låntagare, hvilket visar, att lånebeloppen i allmänhet äro ganska små. Det är mest mindre hemmansegare, som hafva dessa lån, och det skulle därför vara af stor vägt, om man kunde nedbringa räntan för dessa små jordbrukare, som hafva svårt att placera sina säkerheter i allmänna kassor; de ligga på landet och hafva icke tillfälle dertill. Det är just dessa innehafvare af små hypotekslån, som lida de största olägenheterna i afseende å räntan. Vi veta, att den gamla räntan å hypotekslån är 5 proc., men om man genomser hypoteksföreningarnas historia, så finner man, att då räntan var 5 proc., afdrogs oakadt denna räntans höjd vid utlemnandet af lånebeloppen en ganska hög kapitalrabatt, så att räntan i sjelfva verket uppgick till 7, ja, ända till 8 proc. och kanske deröfver. Man kan ju lätt tänka sig, att jordbruksnäringen icke kan bära en sådan ränta. Nu kvarstår denna höga ränta, som betingades under de dåliga penningetiderna, ännu såsom en naturlig följd deraf, att alla dessa hypotekslån äro amorteringslån, ställda på afbetalning under lång tid, vanligen 40 år. Visserligen har efter tillkomsten af 1890 års förordning hypoteksbanken sökt att tillmötesgå delegarne, i det att för omsättning af de gamla lånen inrättats $4\frac{3}{4}$ proc. lån med $1\frac{1}{4}$ proc. amortering. Hypoteksbanken har således visserligen å ena sidan nedsatt annuiteten, men å andra sidan hafva låntagarne derigenom bundits vid den gällande räntan i ytterligare 60 år. Der finnes väl numera också en annan låneform, nemligen 4-procent fasta lån, men de äro så visligen inrättade, att ingen kan begagna sig af dem, därför att hypoteksbanken har bestämt, att säkerheten för dessa lån skall ligga inom en tredjedel af fastighetsvärdet, och det är ju gifvet, att, då en låntagare skall omsätta ett 5 procent-lån till $1\frac{3}{4}$ proc. och skall taga ett fyllnadslån för den öferskjutande säkerheten, så kommer denna aldrig att falla inom en tredjedel af värdet. och således kan ingen begagna sig af dessa 1 procent fasta lån, utan låntagarne äro så att säga in-närjda i hypoteksföreningens garn för ytterligare 60 år med denna höga ränta. Det vore ju önskligt, om man kunde afhjelpa dessa olägenheter med de gamla lånen, men för min del har jag icke kunnat inse, att detta vore möjligt från statens sida, utan det måste åstadkommas genom så småningom skeende konverteringar, hvarigenom hypoteksbanken kunde återvinna hvad den förut förlorat,

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.
(Forts.)

Om upp-
hörande af
allmänna
hypoteks-
banken och
inrättande af
en ny hypoteks-
institution
under statens
förvaltning och
garanti, m. m.
(Forts.)

De delegare, som innehafva de gamla lånen, få alltså nöja sig med att hafva dem och afvakta möjligheten att, i den mån hypoteksföreningarna kunna förtjena nog på konverteringarna, räntan blir nedsatt. Att detta går mycket långsamt, kan hvar och en förstå.

Men det finnes ännu, såsom jag nyss nämnt, öfverskjutande säkerheter till belopp af 70 millioner, som hypoteksföreningarna innehafva, och utom de 350 millioner säkerheter, som ligga hos hypoteksföreningarna, finnes det väl omkring 450 millioner i den allmänna marknaden. Det synes nu, som om man, varnad af den dåliga erfarenhet man vunnit om de långa amorteringslånen, skulle vilja slå in på en annan väg och försöka hjälpa de delegare, som omsatt sina lån, till att få s. k. stående lån för den öfverskjutande säkerheten. De lån, som jag för min del skulle anse vara de lämpligaste för jordbruksnäringen, vore sådana stående lån inom halva fastighetsvärdet och utan någon bestämd amortering, utan betalbara alldeles såsom kassalån efter viss tids uppsägning. Och framför allt skulle de icke utlemnas mot kapitalrabatt, hvilket alltid försvarar återbetalningen, ty låntagaren gör ju derigenom en direkt förlust. Dessutom skulle de utlemnas mot en räntefot, lämpad efter räntefoten i den allmänna marknaden. Jag föreställer mig, att om, såsom nu upp gifvits, hypoteksbanken kan låna upp mot $3\frac{1}{2}$ proc., böra hypoteksföreningarna kunna lemna lånen mot 4 proc. utan något tillägg för omkostnader, under det att deremot nu, då de nya 4 procent-lånen utlemnas, först afdrages kapitalrabatt å 1 proc., och dertill skall låntagaren betala omkostnader, som äro olika hos föreningar, men t. ex. i Småland gå till $\frac{1}{4}$ proc. om året. Det blir ju ganska dyra lån i alla fall.

Jag får säga att jag haft mycket svårt att tänka mig, att hypoteksbanken ville ingå på en ny plan, och det har visat sig att den alltid gjort svårigheter. Två komitéer hafva varit tillsatta, den ena år 1886 — den s. k. välfärdskomitén — den andra år 1888 utestutande för hypoteksväsendet, men om man läser deras förhandlingar, så skall man finna, att hypoteksbanken icke varit villig att på något sätt tillmötesgå de komiterades önsknings med afseende å de fasta lånen. Det är därför jag ansett det vara nödvändigt, att staten skulle med sin kredit tråda emellan och inrätta en särskild låneanstalt för jordbruket för att lemna sådana lån och att staten skulle tillse, att staten finge fullgod säkerhet för dessa lån. Jag är viss om att staten icke skulle förlora något på denna anstalt, men jag medgifver å andra sidan, att förordningen angående allmänna hypoteksbanken icke lägger några hinder i vägen för att inrätta en särskild afdelning inom hypoteksföreningarna för tillhandahållande af sådana lån, och ju mera jag satt mig in i denna fråga, desto mera har jag förnummit, att det finnes ett starkt motstånd mot att inrätta en statens jordbrukskreditanstalt. Jag vet egentligen icke hvarför. Jag har icke kunnat finna någon fara för staten häri, men ett faktum är, att ett sådant motsånd finnes och att det blir förenadt med mycket stora svårigheter att genomdrifva inrättandet af en sådan anstalt. Det är därför jag tror, att man kanske borde slå in på den andra vägen, nemligen att inom hypoteksbanken bilda en särskild afdelning för sådana lån utan kapitalrabatt och mot en ränte-

for, som vore lämpad efter den i allmänna marknaden gällande, med tillägg af en afgift, som kunde behövas för betäckande af omkostnaderna. Jag tror då, att man skulle komma till en ganska fördelaktig räntesats.

Jag har emellertid, herr talman, icke något yrkande att göra.

Herr Bergendahl: Det är nog sant, att det är ganska hårdt för delegarne i hypoteksföreningarna att betala en så hög ränta, som de nu göra. då räntefoten sjunkit så lågt, men det ligger icke inom möjlighetens gränser att för närvarande få någon ändring i detta förhållande.

Med den utredning, som föreligger i bankinspektörens berättelse den 31 sislidne december, tycker jag, att herrar motionärer bort blifva tillfredställda, då de uti denna finna besvarade de frågor, som de framkastat i sin motion, och af denna utredning framgår det ju, att det är alldeles omöjligt att vidtaga någon åtgärd i motionens syfte.

Men icke hade jag behöft begära ordet för att påpeka detta, utan jag föranledes dertill af de anmärkningar, som den förste ärade talaren framstälde mot de låneoperationer, som hypoteksbankens styrelse företagit. Hvad nu beträffar de lån, som upptagits för längre tid tillbaka, så kan jag ge honom rätt uti hans uppfattning angående 1879 års lån, och anser jag till och med att epitetet »otur», hvarmed han betecknade bankstyrelsens åtgärd härutinnan, vara ett allt för lindrigt uttryck. Beträffande deremot samme talares anmärkningar mot lånekonverteringarna 1893 af såväl återstoden af 1878 års lån som lånen af 1880 och 1883, så protesterar jag mot dessa, i sammanhang hvarmed jag vill påpeka, att det icke är hypoteksbankens styrelse ensam, som afgjort dessa, utan styrelsen har beslutit dem i samråd med delegerade från alla sveriges hypoteksföreningar; och då dessa ombud valts på hypoteksföreningarnas bolagsstämmor, och man väl får antaga att föreningarna valt sina bästa män för att representera deras intressen, så kan med fullt fog sägas, att hypoteksföreningarna hafva gillat dessa finansoperationer. Derför anser jag, att talarens klander mot hypoteksbankens styrelse härutinnan ej varit riktigt på sin plats.

Nu gäller ju frågan egentligen, när kapitalrabatterna skola kunna afskrifvas, och i afseende härå antager man, att detta icke läser kunna, äke under någon kortare tidrymd än 10 å 12 år, men detta hindrar icke att 1897, efter då företagna konverteringar räntan något kan ned-sättas, men föreställer jag mig, att det skall anses lämpligare härmed dröja ytterligare några år för att då kunna göra en mera effektiv räntenedsättning.

Herr Kihlberg: Man må icke förundra sig deröfver, att man under nuvarande för jordbruket så ogynsamna förhållanden på alla områden söker efter hjälpmedel för jordbruket. Så har äfven uppmärksamheten rigtats på jordbrukskrediten, och man har trott, att man genom reformer i hypoteksbankens och hypoteksföreningarnas styrelse och organisation skulle kunna åstadkomma värdefulla bestämmelser i afsigt att få billigare lånevilkor. Denna tanke har nu fått sitt uttryck inom Riksdagen genom herr Lundells m. fl. och genom herr af Buréns motioner.

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.
(Forts.)

Om upp-
särnande af
allmänna
hypoteks-
banken och
förvärdande af
en ny hypoteks-
institution
under statens
förvaltning och
garanti, m. m.
(Forts.)

Denna fråga är icke ny för Riksdagen, utan har förelegat förut för icke så länge sedan. Frågan har äfven under de sista tio åren varit behandlad af två komitéer, nemligen den så kallade ekonomiska komitén 1886 och sedermera en särskild komité 1888. Den senare komitén var sammansatt af mycket framstående personer, som voro särskildt sakkunnige på detta område och som äfven egde vilja att göra hvad de kunde för att förbättra lånevilkoren för låntagarne. Den senare komiténs arbete har resulterat uti en kongl. förordning af den 16 maj 1890, hvarigenom åtskilliga lättnader i lånevilkoren kommo delegarne i hypoteksföreningarna till godo. De hafva blifvit förut omnämnda, och jag skall därför endast upprepa, hvilka förbättringar då infördes. För nya lånesökande har räntan nedsatts till 4 proc. med en kapitalrabatt af 4 proc. Låneformerna hafva ändrats, så att amorteringslån utlemnas mot en amortering af dels $\frac{3}{4}$ proc. och dels $\frac{1}{2}$ proc. Äfvenså kunna stående lån med rätt till uppsägning efter viss tid erhållas på samma räntevilkor. Gamla låntagare, som hafva förbindelser, löpande med 5 proc. ränta och $\frac{3}{4}$ proc. amortering, hafva fått rätt att omsätta dessa lån med 4 $\frac{3}{4}$ proc. ränta och $\frac{1}{2}$ proc. amortering. De hafva äfven fått tillåtelse att inbetala sina lån med hypoteksbankens 5 proc. obligationer till pari eller med samma banks 3 $\frac{1}{2}$, 4 och 4 $\frac{1}{2}$ proc. obligationer till den kurs, som hypoteksbankens styrelse bestämmer. Vidare hafva de fått tillåtelse att återfå de inteckningar, som motsvara de amorterade beloppen å deras skuld, och att för detta belopp få lån på nytt i hypoteksbanken. Detta är allt hvad som i anledning af den utredning, som gjordes af 1888 års komité, kunnat göras till lindring för låntagarne. Dessa lindringar tillfredsställa naturligtvis icke dem, som göra anspråk på och tycka att det är rättvist att det svenska jordbruket, med de goda säkerheter som det har att erbjuda såsom hypotek, skulle kunna få låna till den räntefot, som nu är gällande på den stora lånemarknaden. Men, mine herrar, det är ju en omöjlig sak. Hypoteksbanken har ju, såsom vi alla veta, att amortera dryga kapitalrabatter, tillkomna under en tid, då räntefoten var hög. Jag vill särskildt nämna 1860-talet, då den effektiva medelräntan på hypoteksbankens obligationsskuld uppgick till 5 $\frac{11}{16}$ proc., och under samma tid var tilloppet af lånesökande mycket stort. Derigenom har nu hypoteksbanken att svara för kapitalrabatter, hvilka enligt 1893 års revisionsberättelse då uppgingo till 23,800,000 kronor. Om man nu skulle, såsom motionärerna föreslagit, nedsätta räntan på alla hypoteksbankens lån till 4 proc., så ryckte man undan hypoteksbanken snart sagdt den enda säkerhet den har för att kunna amortera dessa kapitalrabatter, ty dess förnämsta tillgång för deras betäckande ligger i skillnaden mellan de räntebelopp, som hypoteksbanken måste betala för sina obligationer, och de räntesatser, som bankens låntagare måste erlägga. Om sålunda denna ränta nedsattes eller löpetiden för lånen förkortas, så minskas naturligtvis derigenom bankens förmåga att kunna amortera de förutnämnda kapitalrabatterna, och dess förmåga att fullgöra sina förbindelser äfventyras. Visserligen är det sant, dels att de äldsta och dyraste lånen redan äro af hypoteksbanken inbetalda, och dels att åtskilliga konverteringar äro gjorda, men vinsten å konverteringarna, hvilken blifvit särskildt bokförd

under namn af garantifond, går ju, såsom vi se af revisionsberättelsen, icke till mer än något öfver 3,000,000 kronor. Om man nu också genomläser de berättelser, som afgifvits af hypoteksbankens styrelse och bankinspektören, och hvilka finnas bilagda utskottets betänkande, så finner man, att äfven dessa anse den summa, som blifvit samlad under namn af garantifond, vara erforderlig för att betrygga hypoteksbankens förmåga att betala dessa kapitalrabatter. Således kan man icke taga något deraf för att bereda räntenedsättning för delegarne.

Nu förestår likväl, säger man, en vinst för hypoteksbanken, derigenom att 1880 och 1883 års svenska samt 1879 års tyska $4\frac{1}{2}$ proc. lån nyligen omsämplats till 4 proc. Dessa lån representera en summa af cirka 120 000,000 kronor, och en räntenedsättning med $\frac{1}{2}$ proc. skulle således medföra en vinst af 600,000 kronor, hvarigenom det skulle blifva möjligt att förbättra villkoren för hypoteksföreningarnas låntagare. Ja, men när man vet att kongl. förordningen af 1890, hvilken jag förut omnämnt, i 17 § föreskrifver, att delegarne sjelfva å allmänt sammantråde hafva att besluta om räntenedsättningar till jemna tiondedelar, så tillhör det väl icke Riksdagen att föreskrifva, huru delegarne i det fallet böra göra och huru de skola använda de nu påvisade tillgångarna. Det ligger i deras egen hand.

Inte vill man väl då gerna, att Riksdagen skall komma emellan och föreskrifva, huru de skola använda dessa tillgångar. I vanliga fall vill man ju sjelf sköta om sådana saker. Delegarne sjelfva hafva också rättighet att på allmänt sammantråde besluta, huru vinsten skall disponeras. De kunna då bestämma, om vinstmedlen skola användas till att åstadkomma en räntenedsättning eller, hvilket jag för min del anser vara bättre, om de skola läggas till garantifonden för att derigenom öka dess belopp, tills den uppgår till summan af kapitalrabatterna. Genom denna senare åtgärd komma också alla gamla lån att på kortare tid blifva fria från sina förbindelser. Man har också beräknat, och en föregående talare har äfven derom gjort en antydning, att härför ej skulle åtgå mer än 10 å 12 år.

Om man deremot ginge in på hvad herr Lundell m. fl. föreslagit i den inom kammaren väckta motionen, eller att redan nu nedsätta räntan på de äldre hypotekslånen till 4 proc., hvad tro herrarne att deraf blefve följden? Jo, att staten måste åtaga sig de förbindelser, som hypoteksbanken icke förmådde fullgöra; och det blefve inga små summor.

Vidare föreslå motionärerna, att det belopp af 30,000,000 kronor i statsobligationer, som afsatts till grundfond för hypoteksbanken, måtte få minskas med de 8,000,000 kronor, som enligt kongl. förordningen af den 26 april 1861 om allmänna hypoteksbanken öfverlemnades till nämnda bank såsom garanti för dess obligationer. Men dessa 8,000,000 kronor förslå icke långt. Om räntan skall nedsättas till 4 proc. för alla lån, som finnas i hypoteksbanken, så minskas derigenom ränteinkomsten för banken med icke mindre än ett till cirka 3,000,000 kronor om året uppgående belopp. Kapitaliseras detta belopp, kommer man till en summa, som är afskräckande, och till hvars betäckande icke ens hela grundfonden förslår. För min del vill jag ej, och jag är öfvertygad, att de flesta af kammarens ledamöter ej

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.
(Forts.)

Om upp-
hörande af
allmänna
hypoteks-
banken och
värättande af
en ny hypoteks-
institution
under statens
förvaltning och
garanti, m. m.
(Forts.)

heller vilja vara med om ett dyligt statsbidrag. Jag tror, att en sådan hjälp åt det betryckta jordbruket, som här är ifrågasatt att staten skulle lemna, icke komme alla behöfvande till godo, utan blefve mycket ojemn. Vi veta, att en stor del af jordbrukarne äro skuldsatta äfven på andra håll än i hypoteksbanken, och att denna skuld vida öfverstiger den, som de häfta i till hypoteksbanken. Då sålunda jordbrukarnes skulder i allmänhet och behof af hjälp icke stå i samma proportion som deras skulder till hypoteksbanken, hvilken senare måste hålla sig inom egendomens halfva taxeringsvärde, inses lätt, huru ojemn en hjälp i den form motionärerna föreslagit skulle blifva.

Hvad sedermera beträffar herr af Buréns förslag, att vår nuvarande hypoteksinstitution skulle upphöra och ställas på afveckling samt att en ny hypoteksbank skulle inrättas, hvilken bättre än den gamla kunde tillgodose låntagarnes intressen, vill jag först anmärka, att, om också en afveckling komme till stånd, hypoteksbanken derigenom väl icke lærer komma från sina förbindelser. Dessa måste naturligtvis i sådant fall öfvertagas af den nya kreditanstalten. Men jag betviflar, att denna nya anstalt skulle lättare än den nuvarande hypoteksbanken kunna frigöra dessa förbindelser. Herr af Burén har visserligen försäkrat, att, om staten öfvertog hypoteksinstitutionen under sin omedelbara förvaltning, den skulle med sin kredit och sin större solidaritet samt med det tjenstemannaansvar, som den ålade sina embets- och tjenstemän, vida lättare kunna åstadkomma en räntenedsättning än en enskild korporation. Detta, må jag säga, förefaller mig dock märkvärdigt. Ty efter hvad jag hört, både inom och utom Riksdagen, har man allmänt den åsigten, att, när staten genom sina organ skall sköta någon affärsrörelse, denna alltid ställer sig dyrare, än då den skötes af enskilde. Jag ber att i detta afseende få fästa uppmärksamheten på riksbanken. Med de kapitaltillgångar riksbanken har att röra sig med, har det visat sig, att den icke kan få samma inkomst, som privata banker med ungefär samma rörelse hafva.

Så tänker jag att förhållandet äfven skulle blifva här, och därför finner jag det skälet icke giltigt.

Jag ber vidare att få säga, att, om man tror sig kunna afveckla den nuvarande hypoteksbanken genom att upplägga inhemska obligationslån, löpande med 3 proc. ränta, för att med dessa lån inlösa hypoteksbankens förbindelser, man då måste vara mycket sangvinisk. Ty inte tro herrarne väl, att man på sådant sätt skall inom landet kunna samla några större belopp, då våra sparbanker gifva 3,6 proc. i ränta. Dessutom tror jag icke, att det i landet verkligen finnes så stor tillgång på penningar, att man, utan att skada våra penningeförhållanden, kan, för att lägga ned i ett sådant företag som det här ifrågasatta, rycka från den allmänna rörelsen så stora belopp, som till företaget skulle erfordras.

Här har fälts skarpa ord om hypoteksbankens styrelse. Man har sagt, att den icke sköter rörelsen väl. Jag vill icke säga något hvarken till eller ifrån i denna sak. Det kan hända, att rörelsen, lagd i andra personers händer, kunde skötas bättre, än nu sker. Men man bör icke lägga den nuvarande styrelsen till last, att hypo-

tecabanken icke kan tillmötesgå alla framställda önskingar från låntagarna. Ty hvarför hypoteksbanken nu arbetar under så tunga förhållanden, det beror derpå, som jag förut nämnt, att föregående tidert fört med sig så höga kapitalrabatter, orsakade af de förutvarande höga räntesatserna. Det är för den skull en orimlig begäran, att, därför att kursen på statspapper fallit, så att stateobligationerna på 3 à 3½ proc. ränta säljas till pari, man genast bör få nedsättning i räntan på lån i hypoteksbanken. Bankens obligationer äro utfärdade i en föregående tid, och om kursen sedan stigit, kommer därför icke vinsten utfärdaren till godo.

På grund af dessa skäl och på grund af hvad ntskottet i sitt utlåtande anført, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ericson i Ransta: De skäl, som sammansatta stats- och bankoutskottet anført för afslag å förevarande framställningar, synas mig åtminstone icke jäfva den uppfattningen, att motionernas syfte kan hafva för sig ganska talande skäl. Man har visserligen anført, att det är delegarne sjelfva, som ega rätt att besluta om hypoteksbankens verksamhet, och en talare har också framhållit, att klandret mot de senaste konverteringarna icke fölle på hypoteksbankens styrelse, utan på delegarne sjelfva, som icke bevakade sina fördelar. Ja, det kan så synas. Men om man betraktar hypoteksbankens och hypoteksföreningarnas sammansättning och skötsel, torde man snart nog komma till den åsigt, att delegarne hafva ganska svårt att bevaka sina fördelar. Hypoteksföreningarna sammantråda nemligen endast en gång om året, och få af delegarne hafva reda på då dessa sammanträden hållas, enär kungörelserna derom äro mycket inskränkta. Men äfven om en del af hypoteksbankens delegare sammanträffa i föreningarna, torde få af dem vara mäktiga att på sammanträdena bevaka sina rättigheter, emedan de icke äro inne i eller några kännare af de penningtransaktioner, som erfordras för bankans skötsel. Delegarne i hypoteksföreningarna bestå ju, såsom här också framhållits, hufvudsakligen af sveriges mindre och medelstora landbrukare. Då det är staten, som ordnar hypoteksväsendet, och staten, som tillsätter bankinspektör och ordförande i hypoteksbankens styrelse jemte en ledamot, bör väl ett sådant förslag till åstadkommande af någon hjälp för det betryckta jordbruket, som motionärerna framställt, ej synas obilligt. Såväl utskottet som äfven hypoteksbankens styrelse, och, om jag ej misstager mig, äfven bankinspektören erkänna, att hypoteksräntan i förhållande till räntor i allmänhet är för hög, och att jordbruket lider deraf.

Nu har af den senaste talaren framhållits, att ingenting kan göras för att ändra detta förhållande. Ja, detsamma fick man höra för åtskilliga år sedan, då framställningar inkommo till Riksdagen med önskan om en utredning för att kunna vidtaga några ändringar i allmänna hypoteksbankens lånerörelse. Det visade sig likväl då, att låntagarna äfven kunde beredas en del lindringar, och samme talare har också framhållit några af dessa. Nu har sedan dess icke så få ändringar till fördel för låntagare egt rum i räntefoten. Jag tror

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.
(Forts.)

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.
(Forts.)

derför, att om staten toge hand om frågan, det icke skulle visa sig omöjligt att äfven i förevarande fall få någon lindring till stånd. De lindringar, som åstadkommas på grund af den förra utredningen, voro dock temligen obetydliga och efter nuvarande förhållanden alldeles otillräckliga. En räntefot af 4 proc. med 4 proc. kapitalrabatt och med ett låneminimum af högst en tredjedel af jordens taxeringsvärde är icke någon fördelaktig räntefot. Det är icke med en sådan ränta jordbrukaren för närvarande kan vara hjälpt. Och åsigtorna torde äfven vara delade derom, huruvida det för låntagarna kan vara fördelaktigt att begagna sig af rätten att omsätta de gamla med 5 proc. ränta och $\frac{3}{4}$ proc. amortering löpande förbindelserna med lån löpande med $4\frac{3}{4}$ proc. ränta och $\frac{1}{4}$ proc. amortering. Ty i sådant fall kommer amorteringstiden att ytterligare förlängas och utsträckas till omkring 60 år. Således torde fördelarna af dessa förändringar icke vara så synnerligen stora. Att emellertid något bör göras, framhåller äfven bankinspektören i sin berättelse, då han talar om den fara, som kan uppstå derigenom, att hypoteksföreningarna kunna blifva urståndsatta att fullgöra sina förbindelser till följd deraf, att aftal, som träffats med låntagarna, brytas, innan de gått till ända. Detta kan, såsom bekant, inträffa genom exekutiva försäljningar, hvarigenom en stor del af delegarne kunna blifva skilda från banken. Det ansvar, som hvilat på dessa, kommer sålunda att öfverflyttas på dem, som stå kvar.

Detta är, såsom bankinspektören framhållit, en icke så liten brist i bankreglementet; och att åtminstone en utredning här borde ske, torde vara klart för hvar och en, som satt sig in uti denna fråga.

Jag vill nu icke längre upptaga kammarens tid, men då jag anser frågan vara af stor vikt, och då jag icke tror, att det skulle leda till några kostnader eller vara någon fara för Kongl. Maj:tt att taga denna fråga i skärskådande, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till herr Lundells m. fl. motion.

Herr Lundell: Det är närmast med anledning af herr Bergendahls yttrande angående den sista lånekonverteringen, som jag skall be att få säga några ord.

Jag tror det vara temligen klart, att delegare i hypoteksföreningar i allmänhet ej kunna bedöma penningställningen vid det ena eller det andra tillfället, utan att det alltid måste blifva såsom styrelsen tillråder. Jag har nu här icke sagt annat, än att banken haft otur med äfven den senaste konverteringen, derför att styrelsen ansåg sig vara klokare än de bankirer, som erbjödo konverteringen. Visserligen blefvo af 120 millioner blott 80 millioner konverterade; men äfven det medförde en förlust på 10 år af 400,000 kronor om året. Man kan ju likväl ej klandra styrelsen härför, då den gjorde så godt den kunde, men man torde dock hafva rätt att säga, att det var stor otur med denna konvertering. Och ser man på bankens historia, finner man, att detta ej var första oturen, utan att den är snart sagdt genomgående. Bankinspektören anför också ett sådant fall, nemligen 1879 års franska 4 proc. lån. då banken fick vidkännas ända till 17 proc. kapitalrabatt. Det torde vara ett enastående fall att göra sådana affärer. Atminstone har riksgäldskontoret alltid vid låns upptagande gjort mycket bättre affärer än hypoteksbanken.

En af sammansatta utskottets ledamöter, herr Kihlberg, sade, att den vinst, som skulle tillkomma hypoteksbanken af den sista konverteringen, skulle vara tillräcklig för att amortera kapitalrabatterna på 10 år; men han tillade på samma gång, att det skulle erfordras icke mindre än 3 millioner kronor årligen för att få ned räntan till 4 proc. Huru detta kan stämma öfverens, förstår jag emellertid icke. Ty blott kapitalrabatterna blifva amorterade, kan man ju få ned bankens ränta till 4 proc. Jag kan således icke finna det annat än orimligt, att det — såsom utskottet säger — skulle behövas 30 millioner för att erhålla denna nedsättning af räntan. Ty något annat skulle ju icke erfordras än kapitalrabatternas amortering; och då dessa vid detta års slut uppgå till endast 18 millioner kronor, skulle efter minskning af detta belopp på sätt vi i motionen tänkt oss och angifvit, nemligen att låntagarna för kapitalrabatternas betalande sjelfva göra ett tillskott af något mer än 10 millioner, högst 8 millioner kunna återstå att med statsobligationer betalas. Hvarifrån utskottet sålunda fått bristen på 30 millioner, finner jag alldeles obegripligt. den beräkningen tål nog att göras om ett slag till.

*Om upp-
hörande af
allmänna
hypoteks-
banken och
inrättande af
en ny hypoteks-
institution
under statens
förvaltning och
garanti, m. m.
(Forts.)*

Herr Holmgren: Motionären har klandrat utskottet för dess beräkning af hvad det skulle kosta att nedbringa hypoteksräntan till 4 procent.

Det nuvarande beloppet af kapitalrabatterna skulle — sade han — under året ytterligare nedgå, hvarefter, sedan hypoteksbankens delegare enligt hans beräkning sjelfve erlagt 10 millioner kronor, blott 8 millioner skulle återstå för staten att betala. Jag tror likväl, att han härvid glömt att taga *räntenedsättningen* med i beräkningen. ehuru det just är denna nedsättning, som i hans motion yrkas.

Det har vidare sagts, att utsigterna för landtbrukarne äro mörka, och att ett bifall till utskottets hemställan skulle göra dem ännu mörkare. Jag skulle dock snarare vilja påstå motsatsen. Ty om utskottet tillstyrkt motionärernas förslag, och om det gått igenom, d. v. s. om man beslöte, att man skulle använda statsobligationer till ett belopp af 8 millioner kronor för åstadkommande af denna nedsättning, skulle det hafva till följd, att hypoteksbankens kredit i utlandet komme att lida, och derigenom tror jag, att jordbrukarnes utsigter skulle blifva mörkare.

En af motionärerna på vestmanlandsbanken ansåg, att utskottet åtminstone bort föreslå en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anledning af det förhållandet, som af bankspektören påpekats, att det låge en fara för hypoteksföreningarna uti de exekutiva försäljningarna. Härpå ber jag att få svara, att motionärerna *icke* berört denna sida af saken i sin motion, i hvilken endast yrkas på räntenedsättning. Utskottet har således saknat all befogenhet att taga den frågan under ompröfning och underställa den Riksdagens beslut. Det får väl således blifva en kommande Riksdag förbehållet att upptaga denna fråga till behandling, så vida icke något förslag i detta syfte skulle komma från regeringen.

På grund af hvad i utskottets betänkande blifvit anfördt, och på

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.

(Forts.)

grund af hvad jag nu yttrat, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Löfhult: Utskottet har nog sökt att utreda den föreliggande frågan så bra som möjligt; men jag kan likväl icke finna annat, än att det slut, hvartill utskottet kommit, är sorgligt. Jag tror, att det varit bättre, om utskottet sökt uppleta några skäl för en förändring i den riktning, motionärerna föreslagit: men all utskottets bevisning går ut på att säga, att det är omöjligt. Vidare hafva här åtskilliga talare framhållit detsamma. Jag tror dock, att något borde göras i detta afseende, särskildt då man betänker att, ehuru de säkerheter, som lemnas af dessa fastighetsegare på landet, hvilka begagna sig af denna låneinrättning, anses vara de bästa, som kunna erbjudas, låntagarne ändå få betala den högsta ränta någon bank tager.

Nu har vidare här anförts, att den, som ej vill låna på dessa vilkor, ej behöfver göra det, utan kan söka fördelaktigare vilkor. Det är visserligen godt och väl. Men det torde förhålla sig så, att det icke är så lätt för skuldsatta hemmansegare — och jag tror, att det är på samma sätt med skuldsatta fastighetsegare i städerna — att kunna låna i andra banker. Der kunde de visserligen få låna för 1 à 1 1/2 proc. billigare ränta, men i stället måste lånet återbetalas efter en viss kort tid, t. ex. en tiondedel af lånet hvar sjuete månad. Men det är icke antagligt, att en skuldsatt hemmansegare kan göra det. Ett stående lån kan väl också erhållas för 4 proc. ränta, men då ställes det på 3 à 6 månaders uppsägning, och det vågar man sig i allmänhet icke på, utan man måste underkasta sig att taga hypotekslån. När hypoteksbanken inrättades på 60-talet och räntan i allmänhet var 6 procent — de sedelutgifvande bankerna och äfven riksbanken togo då 6, ja, ända till 7 och 8 procent — var det fördelaktigt att få hypotekslån mot 5 procent ränta. Nu äro förhållandena anorlunda. Jag antager, att hypoteksbanken fick på den tiden sjelf betala högre ränta än nu, men det oaktadt vill banken ändå för närvarande hafva lika hög ränta som förut. Jag kan icke säga, på hvad sätt en utredning skall tillgå, men jag vill instämma i herr Lundells motion om en skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t ville genom sakkunnige män låta utreda, om och på hvad sätt en nedsättning i räntesatsen till 4 procent måtte kunna beredas låntagare i hypoteksföreningar. Äfven bankinspektören har erkänt, att räntan är hög i betraktande af de goda säkerheterna för lånen; men det oaktadt kommer utskottet till det resultat, att det är omöjligt att göra en förändring. Jag skall likväl för min del be att få yrka bifall till herr Lundells m. fl. motion om en skrivelse till Kongl. Maj:t i detta syfte.

Herr Bergendahl: Herr talman, mine herrar! Med anledning af de förnyade påståenden, som gjorts, dels af talaren på vestmanlandsbanken och dels af talaren på smålandsbanken, att de delegerade, som varit närvarande vid hypoteksbanksstyrelsens sammanträde, då beslut fattades om dessa konverteringar, möjligen skulle

kunnat vara sådana personer, som icke varit mäktiga att bevaka hypoteksföreningarnas rätt, ber jag att få uppläsa 18 § Kongl. Maj:ts nådiga förnyade förordning angående hypoteksbankens styrelse och förvaltning den 16 maj 1890, som säger:

»I viktiga fall eger styrelsen dessutom till rådplägnung och deltagande i besluten kalla ett ombud för hvarje delegande förening. En hvar ledamot af styrelsen äfvensom för tillfället inkalladt ombud svarar, en för alla och alla för en, för alla de beslut rörande bankens förvaltning, till hvilka han med sin röst bidragit.»

Ett så ansvarsfullt kall, som sålunda en delegerad från en hypoteksförening har, gör det ju till en gifven sak, att hypoteksföreningarna nog vaka öfver att dertill icke utses olämpliga personer. Vid den ordinarie bolagsstämma, som årligen eger rum vid hvarje hypoteksförening, utser denna ombud för att vid kallelse från hypoteksbanksstyrelsen infinna sig i Stockholm. Då kunna herrarne finna, att de på hypoteksföreningens bolagsstämma närvarande delegarne nog se till, att de välja sådana personer, som äro mäktiga att förstå sig på de saker, som kunna komma i fråga att behandlas.

Herr Petersson i Runtorp: Herr talman, mine herrar! Att denna fråga är ganska viktig för vårt jordbruk, lider icke något tvifvel, och detta visar äfven diskussionen inom kammaren. Men att man för närvarande icke kan på grund af de afgifna motionerna göra någonting åt saken, tycker jag är nästan alldeles tydligt. Jag vill icke förneka, att jag tror, att dessa hypoteksföreningar icke följt med sin tid så som de bort. Ätminstone äro de lånevilkor, som hos dem kunna erhållas, sådana, att de icke stå i något skäligt förhållande till de vilkor, andra banker kunna lemna. Men huru detta skall botas eller hjälpas, derom vågar jag mig icke på att framställa förslag. Jag vet icke något annat råd än att uppmana motionärerna att inkomma med förnyade förslag till nästa Riksdag. Att frågan icke dör, derom är jag öfvertygad, ty den har i så hög grad uppväckt folks intresse från Haparanda till Ystad, och den har blifvit så mycket omtalad.

Jag hyser således mera ett hopp och en önskan, att denna fråga skall få en lycklig lösning, än en tro, att man nu kan göra något i detta afseende; och jag har icke något yrkande att göra.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad; och sedan herr talmannen till proposition upptagit hvardera af de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs vidare och bifölls Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 11, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 6 § 4 mom. i stadgan om fjerdingmän den 1 juni 1850.

§ 8.

Likaledes bifölls sammansatta banko- och lagutskottets härefter

Om upphörande af allmänna hypoteksbanken och inrättande af en ny hypoteksinstitution under statens förvaltning och garanti, m. m.
(Forts.)

föredragna utlåtande n:r 1, med anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande till Riksdagens antagande af visst tillägg till gällande myntlag.

§ 9.

*Om åläggande
för jernvägs-
styrelsen att
inför nästa
Riksdag fram-
lägga fullstän-
dig stat.*

Slutligen föredrogs Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om åläggande för kongl. jernvägsstyrelsen att inför näst sammanträdande Riksdag framlägga fullständig stat.

I en till utskottet hänvisad motion, n:o 155, hade herr *O. Walter* hemställt, att »Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om åläggande för kongl. jernvägsstyrelsen att inför näst sammanträdande Riksdag framlägga fullständig stat, på det att landets representation må komma i tillfälle att utföra vederbörlig kontroll å hithörande angelägenheter», men hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

I fråga härom anförde nu:

Her *Walter*: Efter det utskottet uppdragit en historik öfver Riksdagens skrivelser och beslut i hithörande ämnen angående våra jernvägsförhållanden, har utskottet till sist framhållit en Riksdagens skrifvelse af år 1893, deri Riksdagen hos Kongl. Maj:t anhöll om en skrifvelse till jernvägsstyrelsen med föreläggande för densamma att årligen inkomma med en detaljerad omkostnadsstat, att för näst påföljande året tillämpas. »Och», fortfar utskottet, »detta har ock sedermera iakttagits». Till följd häraf och på grund af att Kongl. Maj:t år 1893 tillsatte en jernvägskomité, som skulle hafva att utreda hithörande frågor och vidtaga nödiga förbättringar, har utskottet ansett, att motionen icke borde föranleda till någon Riksdagens vidare åtgärd.

Då jag emellertid icke är af samma åsigt som utskottet, ber jag att få påpeka, att den detaljerade omkostnadsstat, hvarom utskottet talat, i verkligheten inskränkt sig till en begäran, hvarmed kongl. styrelsen årligen ingår till Riksdagen, om anslag till nybyggnader och rullande materiel. Men derigenom får ju icke Riksdagen något tillfälle att blicka närmare in i kongl. jernvägsstyrelsens förvaltning.

Hvad beträffar trafikostnaderna, som ju årligen uppgå till åtskilliga millioner kronor, får naturligtvis Riksdagen icke någon som helst kunskap om, huru dermed förhåller sig och huru dessa medel förvaltas. Det har årligen företagits åtskilliga dyrbara experiment, som kostat staten hundra tusentals kronor; och om dylika utgifter förblifver Riksdagen fortfarande okunnig, äfven om den årligen får en stat, så upprättad som nu är händelsen. Här ha, som sagdt, företagits dyrbara experiment. Bland annat har kongl. styrelsen försökt använda svenska stenkol. Detta är en affär på måhända hundra tusen kronor, skulle jag föreställa mig. Jag har från flera lokomotiv-

förare skaffat mig kunskap om, att dessa stenkol äro så godt som totalt odugliga. Man eldar lokomotiven med engelska stenkol, och dessa svenska stenkol kastar man sedan på brasan, helt enkelt blott för att bränna upp dem. Ett sådant tillvägagående måste naturligtvis åsamka staten enorma förluster årligen. Att få reda på sådana förhållanden är ju svårt. Men då man vänder sig till sådana personer, som våga omtala de verkliga förhållandena, så kan man så småningom pumpa ur dem hvarjehanda upplysningar härom. Hvad förvaltningskostnaderna angår, så torde det icke vara obekant, att fackmän ofta låtit förstå, att dervid existerade missförhållanden, i det kongl. jernvägsstyrelsen dels har tillsatt öfverflödiga tjänstemän, såsom vid intendenturbefattningar, m. m., dels inrättat åtskilliga kontorsafdelningar, såsom t. ex. tariffbyrån, hvilket allt slukat ofantliga summor årligen och är undandraget Riksdagens kontrollerande magt. Jag kan icke förstå, huru vi med den stat, som kommer i våra händer, skola kunna kontrollera sådant.

Angående lönestaten torde nog den arbetande komitén söka råda bot på de värsta missförhållandena. Så bör kunna ske, derom råder icke något tvifvel. Men hvad angår fraktsatserna, har utskottet sagt, att i den saken skulle icke komitén komma att yttra sig. Men just denna sak spelar ju en ofantligt vigtig roll. Ty utan att den ordnas på ett förståndigt sätt, är det otänkbart, att statsbanorna skola kunna komma till den nytta, hvartill de äro afsedda. Derom kan intet tvifvel råda. Som ett exempel på de orimliga fraktsatserna tillåter jag mig att ur ett bref från en tysk firma göra några jemförelser. Den tyska firmen erbjuder sig att frakta varor från Tyskland till Stockholm för pris, hvilka jag skall jemföra med prisen på statsbanan från Malmö till Stockholm. Till exempel apoteksvaror, tunga, skulle i frakt från Tyskland till Stockholm kosta kronor 1: 90, då de från Malmö till Stockholm på statens jernväg kosta kronor 5: 03. Droger kosta i förra fallet kronor 1: 90, i senare fallet kronor 5: 03; färger kosta i förra fallet 1: 30, och i senare fallet kronor 5: 03; fönsterglas kronor 1: 90 och kronor 3: 86; spegelglas kronor 1: 90 och kronor 5: 03; o. s. v.

Det är ju ett missförhållande, som är alldeles orimligt, att man icke inom eget land kan frakta en vara till pris, som är rimligt i jemförelse med den tyska firmans pris. Visserligen afse dessa sjöfrakt, som alltid ställer sig billigare. Men man bör icke därför ställa så till, att man icke inom eget land kan frakta varor till rimligt pris. Jernvägsstyrelsen har på senare tider utfärdat ett cirkulär till sjuette distriktet. Jag har här skaffat mig en afskrift från jernvägsstyrelsen deraf. Deruti beviljas en nedsättning i frakten på spanmål af 25 procent, men detta endast på det vilkor, att spanmålen fraktas en sammanlagd väglängd af minst 800 km. och till ett sammanlagdt belopp under året af minst 120,000 kg.; endast i detta fall kan denna fraktlindring ifrågakomma. Följden deraf har blifvit, att endast en grossör eller större handelsfirma kan draga fördel af denna nedsättning. Den kan icke komma allmänheten till godo, och då förstår jag icke, hvad man afser med densamma. Dels skall det vara en

Om åläggande för jernvägsstyrelsen att inför nästa Riksdag framlägga fullständigt stat.

(Forts.)

*Om åläggande
för jernvägs-
styrelsen att
inför nästa
Riksdag fram-
lägga fullstän-
dig stat.*

(Forts.)

så stor kvantitet, dels skall det vara så ofantligt långa afstånd, innan man kan draga någon nytta häraf, och dels skall befraktaren ligga ute med stora belopp ända till årets slut, innan han kan få igen den medgifna fraktilindringen. Till allt detta kommer, att, så vidt jag kan förstå, styrelsen har gått utöfver sin befogenhet. Den har icke rätt — så vidt jag vet — att nedsätta frakten med mer än 20 proc., här åter har den gått till 25 proc. Detta gäller blott hvad statsbanorna och deras frakter vidkomma. De enskilda banorna skola fortfarande hafva sin fulla betalning. Samtrafiken är för resten ett kapitel, som torde erfordra en särskild behandling och utredning vid lämpligt tillfälle.

Frågan gäller icke så oafsevärda belopp, som man skulle kunna tro. Det har af en man, som är mycket hemma i våra jernvägsförhållanden, beräknats, att vi årligen genom ett hufvudlöst handhavande af våra statsbanor förlora bortåt 3,000,000 kronor. Detta torde väl vara ett allt för drygt belopp för våra förhållanden.

Vid vårt första sammanträde denna riksdag yttrades af vår ärade ålderspresident, bland annat, den önskan, att alla våra öfverläggningar alltid måtte blifva preglade af den aktning för grundlagarnes helgd, hvarpå vår fäderneärfda folkfrihet ytterst hvilat.

I denna önskan vill äfven jag varmt instämma, men dertill foga, att icke blott våra öfverläggningar, utan äfven och framför allt att våra beslut alltid måtte blifva preglade af sådan aktning för grundlagens helgd, som kan lända till att skydda och bevara vår fäderneärfda folkfrihet, och jag vill tillägga den förhoppning, att svenska folkets urgamla rätt att sig sjelf beskatta icke på något sätt måtte frångås, ty jag kan icke frångå min åsigt, att kongl jernvägsstyrelsen — i strid med grundlagens bud — delvis stälts utom räckhåll för Riksdagens kontroll, och att till följd deraf, och med de dåliga resultat vår statsbaneindustri lemna, vi årligen skola få vidkännas allt för dryga utgifter, som Riksdagen oåtspord påläggas de skattdragande.

Jag har vågat tro, att, då vi i och med våra grundlagar tagit ett i många afseenden dyrbart arf efter föregångare, som varit nog framsynte att icke låta sig leda af ensidig partipolitik, det skulle vara vår pligt att söka värna och förvalta arvet, så att det oförminskadt måtte kunna lemnas till dem, som komma efter oss.

Derför och så vidt det grundlagsbud, som tillförsäkrar svenska folket rätt att sig sjelf beskatta, icke skall på omvägar delvis omin- tetgöras, så anser jag det vara på tiden att vi tillse, att administrativt godtycke och byråkratiska sträfvanden icke ohejdadt må få intränga på fridlyst område. Och är det nu så, att svenska representationen har skyldighet att tillse, att svenska folkets rätt bevaras, så tänker jag, att det äfven är vår skyldighet att se till, att statsegendom, folkets gemensamma egendom, måtte så förvaltas, att resultatet icke allt för ogynnsamt måtte återverka på och ytterligare öka den redan nu nog tunga och ofta orättvist och ojemnt drabbande beskattningen.

Det har synts mig böra ligga representanterna för alla näringar och synnerligast representanterna för jordbruket om hjertat att tillse, att våra statsbanor måtte lemna sådant resultat, att en nödvändig ned-

sättning i fraktsatserna möjliggöres, ty vill man skydda den inhemska produktionen mot utländsk konkurrens, så må man äfven tillse, att det naturliga varuutbytet mellan olika delar af landet möjliggöres.

Det leder till rätt egendomliga betraktelser, då man betänker att hela Norrland, som till stor del årligen behöfver köpa spanmål af alla slag, till följd af orimligt höga fraktsatser, icke i utbyte mot sina afsättningsprodukter skall kunna skaffa sig spanmål af svenska jordbrukare. Norrland måste redan på hösten, innan den svenska spanmålen ännu är tröskad och medan hamnarna äro isfria, förse sig med spanmål och således taga den antingen öfver Trondhjem eller de norrlandska hamnarne.

En jemförelse öfver fraktkostnaderna visar, att frakten för 100 kilogram mjöl från Newyork till Sundsvall kostar cirka 2 kronor 20 öre, under det att frakten från Malmö till Sundsvall per jernväg belöper sig till 2 kronor 44 öre, om lastens vikt uppgår till minst 5,000 kilogram, men skulle lasten understiga denna vikt och vara ungefär 2,500 kilogram, då uppgår frakten till öfver 4 kronor per 100 kilogram.

Jag vågar tro, att, om det under några tiotal år till skall få fortgå på samma hufvudlösa sätt som nu, vi skola finna oss besegrade af den utländska konkurrensen och en vacker dag befinna oss i ett läge, ur hvilket alla skyddstullar icke skola förmå rädda oss, ty vill man en utveckling af och tillvaratagande af vårt lands naturliga tillgångar och hjälpkällor, så torde det vara på tiden att gripa verket an på fullt allvar och söka åstadkomma sådana förhållanden i våra kommunikationer, som kunna möjliggöra sådant och, såsom jag förut nämnt, möjliggöra ett naturligt varuutbyte.

Herr talman! Jag skall taga mig friheten att yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr *John Olsson* förklarade sig instämma med herr *Walter*.

Herr *Boëthius* yttrade: Herr grefve och talman! Mine herrar! Jag skall först anhålla att få rätta ett litet misstag, hvartill den ärade motionären gjort sig skyldig. Han citerade 1893 års riksdagsskrifvelse, hvaruti begärdes en detaljerad årlig omkostnadsstat framläggande, och han ansåg, att det åtminstone delvis var på grund af denna skrifvelse samt derpå att densamma ledt till åsyftadt resultat, som utskottet afstyrkt hans motion. Han var nemligen af den uppfattningen, att på grund af denna skrifvelse nämnda omkostnadsstat skulle underställas Riksdagen. Detta är dock ett misstag, ty hvad Riksdagen begärde, det var att denna omkostnadsstat skulle underställas *regeringen*. Det är detta som skett, och till Riksdagen kommer aldrig denna omkostnadsstat, hvilket Riksdagen icke heller någonsin begärt.

Det är icke heller på grund här af, som vi inom utskottet ansett, att Riksdagen icke borde nu afåta någon skrifvelse i frågan till Kongl. Maj:t, utan grunden härtill är den, att en komité redan är tillsatt; en komité, som, räknande ledamöter från denna kammare, har till uppgift att granska jernvägsförvaltningen i dess helhet och

Om utläggande för jernvägsstyrelsen att inför nästa Riksdag framlägga fullständigt stat.
(Forts.)

Om åläggande
för jernvägs-
styrelsen att
inför nästa
Riksdag fram-
lägga fullständ-
ig stat.
(Forts.)

derom afgifva utlåtande, hvilket utlåtande, enligt hvad utskottet fått sig meddeladt, ganska snart lär bli färdigt, så att resultatet af komiténs arbete möjligen kan komma att framläggas inför nästa Riksdag. Om så sker, då får ju Riksdagen besluta rörande just det, som motionären med sin motion åsyftat, och då kan ju Riksdagen anordna en annan kontroll öfver jernvägsförvaltningen på grund af en saklig utredning.

Under sådana förhållanden har det synts utskottet, att, när Kongl. Maj:t redan vidtagit åtgärder i detta syfte, det skulle vara onödigt att nu komma och besvara Kongl. Maj:t med en skrifvelse i ämnet och af honom begära det, hvarom han redan träffat anstalt. På grund häraf, och *uteslutande* på denna grund, har utskottet ansett sig böra afstyrka motionen och icke heller behöfva ingå på de af motionären mot jernvägsförvaltningen framställda detaljerade anmärkningar, i synnerhet som dessa anmärkningar, för så vidt de äro grundade, lära beaktas af nämnda komité, hvilken kan undersöka dem på ett helt annat sätt än som är möjligt för ett tillfälligt utskott. Af samma orsak skall jag icke heller ingå i någon pröfning af de anmärkningar, som nu muntligen af motionären framstälts mot jernvägsförvaltningen. Jag tänker icke göra mig till någon riddare för jernvägsstyrelsen, då jag anser mig sakna materiel för att våga bemöta dessa beskyllningar, och därför skall jag nöja mig med att uttala detsamma beträffande dem som med afseende å hvad motionären i sin motion framställt, nemligen att dessa förhållanden lära af komitén beaktas.

Hvad fraktväsendet angår, förstår jag icke, huru det skulle kunna komma under Riksdagens pröfning, äfven om motionärens önskan ginge i fullbordan, ty jag betviflar, att en detaljerad framställning om fraktförhållandena skulle ingå i staten. Om motionären önskar något sådant, så bör han söka åstadkomma en ändring af 60 § regeeringsformen.

Hvad för öfrigt dessa frakter angår, torde utskottet få tillfälle att återkomma till dem och göra framställning rörande dem i sammanhang med en annan motion.

Med afseende å hvad motionären yttrat derom, att här skulle vara fråga om våra grundlagars helgd, vill jag slutligen endast säga, att jag verkligen icke kan förstå, huru han kan komma till ett dylikt resultat, ty den ordning, som nu rader i afseende å våra jernvägar, den har, såsom den af utskottet lemnade historiken visar, tillkommit med Riksdagens medgifvande, och den lærer väl på grund af 60 §:s lydelse icke kunna anses strida mot grundlagarne. Anser man hvad denna paragraf medgifver vara origtigt, då borde man söka åstadkomma en grundlagsförändring, men icke kan man säga, att här är fråga om, huruvida grundlagen tillämpas eller icke.

Då således denna fråga, som motionären bragt på tal, antagligen vid nästa riksdag till följd af en utaf Kongl. Maj:t föranledd utredning kommer under Riksdagens pröfning, synes det mig olämpligt, att Riksdagen nu besvarar Kongl. Maj:t med en skrifvelse i ämnet, och det är på grund häraf, herr talman, som jag anhåller att få yrka afslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Lilliehöök: Den ärade motionären uttalade ett ogillande deröfver, att statens jernvägar använde svenska stenkol. Med anledning deraf har jag tagit mig friheten att framställa ett genmäle deremot, ty dessa svenska stenkol äro icke, såsom motionären yttrade, absolut odugliga för ändamålet eller för att användas såsom bränsle i statens lokomotiv. Tvärt om har erfarenheten visat, att dessa kol äro af mycket god beskaffenhet, och att kostnaden för den förändring af lokomotiveldstaden, som behöfves för att kunna elda med dem, är obetydlig.

Om åläggande för jernvägsstyrelsen att införa nästa Riksdag framlägga fullständig stat.
(Forts.)

Faktiska förhållandet lär vara det, att dessa stenkol användas på den del af den svenska statsbanan, som går genom Skåne. — För min del kan jag också af erfarenhet bekräfta de svenska stenkolens godhet.

En sak, som jag särskildt vill framhålla och som jag anser vara af synnerligt stor vikt, är den, att, om vi använda de svenska stenkolen samt uppamma en svensk stenkolsindustri, vi möjligen kunna en gång i strategiskt hänseende hafva stor fördel deraf. Ty det kan ju komma tider, då våra från utlandet införda stenkolförråd taga slut och då vi ej kunna hemta nya utifrån, alldenstund stenkol i krigstid är att anse såsom kontraband. Under ett krig kan således inträffa, att hvarken våra jernvägar eller våra krigsfartyg kunna användas för sitt ändamål, med mindre än att vi helt och hållet förlita oss på den svenska stenkolsindustrien.

Jag har med dessa af mig i korthet anförda ord velat göra en gensaga mot det yttrande, som den ärade motionären fälde.

Herr Medin: Det var en icke lycklig förändring, som vidtogs, när Riksdagen år 1878, på Kongl. Maj:ts framställning, beslöt att bland anslagen under riksstatens sjetta hufvudtitel icke vidare upptaga de för jernvägstrafiken beräknade nödiga belopp; det var icke lyckligt derför, att man sedan dess mer och mer vant sig ifrån att hafva i minne den ofantliga summa, till hvilken drift- och underhållskostnaderna uppgå. Det höglöfliga statsutskottet skulle, tror jag, göra oss något hvar en tjänst genom att å budgetens inkomstsida upptaga såväl brutto- som nettosiffran, hvilket naturligtvis mycket väl låter sig göra, utan att komma i någon kollision med nyssnämnda riksdagsbeslut af år 1878. Detta skulle kunna vara nyttigt, då man finner sig införa en stor sammanslutning — någon gång har man kanske kunnat vara frestad att begagna ordet sammansvärjning — af inflytelsrika enskilda intressen, i syfte att med skenfagra skäl bemantla en enligt min uppfattning vådlig nedsättning i trafiktaxorna, hvarmed det icke vare sagdt, att ju icke trafiktaxorna behöfva underkastas en af sakkunnige företagen revision, för att man må kunna undanröjja sådana missförhållanden, som den ärade motionären påpekat. Men det var icke egentligen derom fragan rörde sig vid de stora anloppen för att få trafiktaxorna i vissa delar högt väsentligt nedsatta. Det skulle, som sagdt, kunna vara nyttigt vid sådana tillfällen att hafva i minne skillnaden mellan trafikens brutto och dess netto. Och det skulle kanske också kunna vara nyttigt på åtskilliga håll att hafva den der skillnaden i minne, när man ser Kongl. Maj:t och jernvägsstyrelsen åtlas att genom inköp af enskilda banor befria den kongl.

Om åläggande
för jernvägs-
styrelsen att
inför nästa
Riksdag fram-
lägga fullständ-
ig stat.
(Forts.)

svenska jernvägsadministrationen från den allra obehagligaste af all tänkbar kritik — den, som allmänheten utfövar genom sina jemförelser emellan utmärkt förvaltade privatbanor, å ena sidan, och, å den andra sidan, en statsbaneförvaltning, om hvilken jag tror den allmänna meningen vara, att man icke bör tillerkänna densamma rätt till enahanda epitet. Man skulle då kanske på åtskilliga håll, der den påminnelsen kan behövas, komma på den tanken, att, hvilka goda skäl som än, principiellt och i allmänhet taladt, må kunna anföras för statsbanesystemets utvidgning genom inköp af privata jernvägar, det, som i första rummet och såsom oundgänglig förutsättning för hvarje sådan åtgärd påkallas, är dels att, i och med upprättande af ett särskildt kommunikationsdepartement, en ombildning från grund och botten af den offentliga jernvägsförvaltningen möjliggöres, dels att Riksdagen också besluter sig att icke längre åt ett okontrolleradt administrativt godtfinnande öfverlemnna fastställandet af taxor, hvilkas betydelse såväl i statsfinansiellt hänseende som för landets hela näringslif är, på sätt jag vid ett annat tillfälle och i ett annat sammanhang påpekat, oändligt mycket större än postbefordringsavgifterna hvilka senare Riksdagen sjelf fastställer.

På ganska många statsförvaltningens områden är motsättningen mellan två principer, hvilka jag skulle vilja kalla, den ena den byråkratiska, och den andra den ministerielt parlamentariska, af ganska stor betydelse; och i min tanke är det mycket att beklaga, att Riksdagen uppoffrade den senare, när den, i stället för att upprätta ett nytt statsdepartement, gaf sitt bifall till inrättande af landbruksstyrelsen och uti en förändrad, fastän enligt min öfvertygelse alldeles icke förbättrad, form renoverade det gamla kommerskollegium. Det är, säger jag, i min tanke att beklaga, att Riksdagen då uppoffrade den senare principen. Men särskildt stora proportioner utager valet mellan båda dessa principer, när det gäller en sådan förvaltning, som den kongliga svenska jernvägsförvaltningen. Det torde väl af en och hvar medgifvas, att det icke är någon öfverdrift att säga, att denna jernvägsförvaltning endast nominellt lyder under Kongl. Maj:ts civildepartement — ett departement, som är så absurdt öfverhopadt och nedtryckt af många sins emellan ytterst skiljaktiga ärenden, att detta departement har blifvit, om jag får begagna ett celebret uttryck, ett omöjligt ministerium. Den saken har för öfrigt flere gånger blifvit erkänd, äfven från regeringens sida, och bland andra har nuvarande chefen för civildepartementet här i kammaren yttrat sig med all önskvärd tydlighet i den riktning, som jag nu har betecknat. En utgiftsbudget, hvilken icke, såsom nyss af misstag yttrades, inskränker sig till några millioner, utan uppgår till 16 å 17 millioner, en personal på 11 å 12,000 man — den ordinarie personalen bestod vid slutet af år 1893 af 5,749 personer, och den extra ordinarie personalen hade under samma år i medeltal utgjort 5,871, hvilket antal sammanlagdt utgör 11,620 personer — vidare ett ofantligt stort antal reglementen och påbud, om hvilka kännedom icke kan utan ett träge, långvarigt och mödosamt studium förvärfvas, och utan kännedom om hvilka ingen kan sägas ega tillräcklig kännedom om den nuvarande jernvägsförvaltningen; vidlyftiga taxebestämmelser, för hvilkas

pröfning och bedömande i sanning kräfvast helt andra förutsättningar, än den kurialstillsuppfostern, som förvärfvas i ett svenskt statsdepartement — ensamt dessa af mig nu påpekade förhållanden säga oss klart nog, att och *hvarför* Kongl. Maj:t icke om densamma har noggrann kännedom, ej kan öfver densamma utöfva en allvarsam kontroll, ej kan i densamma kraftigt ingripa annat än möjligen helt ryckvis. Dessa förhållanden säga oss äfven, att och *hvarför* denna jernvägsförvaltning har kunnat upphäfvast sig, så att säga, till en suverän magt, en byråkratisk stat i staten. Sådan är den ställning, hvori Kongl. Maj:t befinner sig till jernvägsförvaltningen. Men detta, att Kongl. Maj:t åt ett embetsverk, åt jernvägsstyrelsen *delegerat*, eller, man kan allt för gerna använda det uttrycket, att Kongl. Maj:t låtit jernvägsstyrelsen tillägna sig en magt, som Kongl. Maj:t borde sjelf under ministerielt ansvar utöfva, det betyder, herr talman, att den svenska Riksdagens beslutanderätt och kontroll förintast.

Om åläggande för jernvägsstyrelsen att inför nästa Riksdag framlägga fullständig stat.
(Forts.)

Enligt min tanke, herr talman, har motionen ganska goda skäl för sig. Emellertid och ehuru utskottet har auset sig kunna, ja kanske till och med har ansett sig skyldigt att utan ens ett försök till gensaga handlägga en motion, som rätteligen tillhör statsutskottets behandling, så anser jag mig för min del icke vara berättigad att yrka bifall till densamma. Ehuru, såsom jag nysst yttrade, jag anser, att den kan hafva goda skäl för sig, och ehuru jag tycker att det är rätt bra att den kommit i detta ögonblick, då den möjligen torde kunna tjena som en kall dusch på inköpsifvern, så vill jag af antydda skäl ej nu yrka bifall till densamma. Dertill kommer, hvilket jag anser mig böra begagna detta tillfälle för att närmare utveckla, att, enligt min tanke, motionen icke förslår för vinnande af det mål, vi böra eftersträfvast, och att verksammare medel böra anlitas för att genombryta de mäktiga lager på lager af missbruk, som under en lång följd af år hafva hopat sig, tätat och hårdnat. Jag har redan nämnt två hufvudsakliga åtgärder för vinnande af detta mål. Jag skall nämna en tredje, nemligen att det är påträngande viktigt, att kompetensbestämmelser fastställas för anställning och befordran i jernvägens tjenst, äfvensom regler, hvilka skydda de underordnade mot öfverordnades godtycke, bland annat vid bestämmande af aflöningsförmåner. Vare det nu i förbigående sagdt, herr talman, till deras lugnande, som gerna bära på tungan ordet konungamagt, utan att det alltid är för dem sjelfva klart hvad de dermed egentligen mena, — till lugnande af åtminstone dem, som förstå att icke förvxla å ena sidan *regeringsmagten* med dess i alla länder nödiga attribut och rättigheter med, å andra sidan, en för våra grundlagars anda främmande *personlig* konungamagt — må det vara sagdt till deras lugnande, att genom de åtgärder, jag antydt, genom Riksdagens allvarliga ingripande i jernvägarnees förvaltning, *regeringsmagten* i förnuftig mening icke skall komma att lida. Styrelsemagten, lagd i dugliga händer, skall aldrig lida något afbräck genom samverkan med ett sådant parlament som den svenska Riksdagen. Deremot gifvas det ingenting, som är mera säkert än det, att *regeringsmagten* lider, att den förlamas i sin pligtuppfyllelse, att den fördunklas i sin prestige, när Kongl. Maj:t åt en byråkratisk institution, sådan som den kongl. svenska jernvägs-

Om dåliggande styrelsen, afträder en magt, som Kongl. Maj:t sjelf borde utöfva, och för hvars utöfning Riksdagen är berättigad och skyldig att kräfva för jernvägsstyrelsen att ansvar utaf Kongl. Maj:ts ansvarige rådgifvare. Det är då och just inför nästa då, som det ordet i sin dåligaste mening har sin rätta tillämpning, Riksdag fram- att »Konungen regerar, men icke styr», så vida det icke vore ännu lägga fullständig stat. mera exakt att säga, att Kongl. Maj:t hvarken regerar eller styr, men ändå, och det icke alldeles utan skäl, får bära hundhufvudet för (Forts.) andras sottiser.

Till hvilken grad regeringen har abdikerat inför jernvägsstyrelsens önskan och tilltagsenhet att vilja vara, såsom en lika sakkunnig som spirituel granskare i en af våra större industristäder en gång yttrade ett ministerium utanför konstitutionen — till hvilken grad Kongl. Maj:t abdikerat inför denna styrelse, derpå skall jag, herr talman, an hålla att få anföra ett par exempel, af den art, att man väl näppeligen i något annat land skulle hålla för möjligt, att en regering skulle underkasta sig att tåla något sådant.

Den 10 maj 1884 skref Riksdagen till Kongl. Maj:t angående ifrågasatt ångfärjeförbindelse emellan Skåne och Själland. Riksdagens skrivelse blef genast, om jag minnes rätt, genom beslut af Kongl. Maj:t i statsrådet den 23 maj hänvisad till en komité, som skyndsamligen afgaf utlåtande, så att Kongl. Maj:t redan den 3 oktober samma år 1884 kunde öfverlemnå ärendet till trafikstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för afgifvande af gemensamt utlåtande. Sex år derefter, först *sex år derefter* var Riksdagens justitieombudsman i tillfälle att i sin berättelse till 1891 års Riksdag omförmåla, att de nämnda styrelsernas utlåtande hade blifvit afgifvet. Att han året derpå i sin berättelse till 1892 års Riksdag meddelade, att Kongl. Maj:t icke hade funnit Riksdagens skrivelse af den 10 maj 1884 böra till någon vidare Kongl. Maj:ts åtgärd föranleda, var naturligtvis någonting, som *då* icke kunde förväna någon människa. Detta var herr talman, det ena exemplet.

Den 20 maj 1885 skref Riksdagen till Kongl. Maj:t angående pensioneringen för tåg- och bevakningspersonalen vid statens jernvägar. Riksdagen hade funnit det utredt genom tvenne motioner, den ena väckt i denna kammare af herr Sjöberg, den andra i Första Kammaren af herr Adelsköld, att billigheten kräfde en förändring af grunderna för pensioneringen af den nämnda delen af betjentepersonalen vid statens jernvägar, och i sanning, utredningen, bevisningen, var i det fallet fullständig och oemotsäglich. Det var ådagalagdt, att medeltalet af sammanlagda lefnads- och tjänstår, som under tiden från pensionsinrättningens början till och med 1883 uppnåts af den i tjänst aflidna personalen, uppgick till 47,84 eller något mindre än 48 år, under det att, som vi veta, det sammanlagda antalet lefnads- och tjänstår, som fordras för rättighet till full pension, är 95 år, det är i det allra närmaste dubbelt mot den sammanlagda lefnads- och tjänsteålder, som de dittills i tjänsten aflidne hade uppnått. Trots intrycket af de sålunda uppdagade skriande missförhållandena — säkerligen finnes det i dag åtskilliga tillstådes i denna kammare, som minnas det — ansåg sig Riksdagen likväl icke böra omedelbart i saken fatta beslut. Riksdagen ansåg sig, såsom orden lyda, »i ett ämne af så-

dan beskaffenhet och omfattning icke böra fatta beslut, utan att Kongl. Maj:t efter erforderlig utredning och vederbörandes hörande funnit godt att till Riksdagen derom aflåta förslag»; detta äfven därför, att Riksdagen icke var i tillfälle att bedöma, huruvida det år 1882 beviljade fyllnadsbidraget af $\frac{1}{2}$ procent af skillnaden mellan trafikinkomsterna och utgifterna för drift och underhåll skulle, derest pensioneringens grunder i den omförmälda delen ändrades, komma att behöfva tagas i anspråk under längre tid och i större utsträckning, än eljest vore nödigt. Man väntade inom Riksdagen, liksom man helt naturligt bland de i saken mest intresserade väntade, att ett förslag i ämnet — ett förslag i denna *mycket enkla* fråga, herr talman, — skulle framkomma till nästa Riksdag, 1886 års Riksdag. Nu, 10 år efter, har ännu ingen framställning från Kongl. Maj:t kommit. Hvart tog då Riksdagens skrifvelse vägen? Kanske den aldrig kom fram till Kongl. Maj:t? Ja, man söker förgäfvos någon upplysning derom i de af justitieombudsmannen till Riksdagarne 1886—1895 afgifna berättelserna. Jag säger detta naturligtvis icke för att dermed rigta något klander mot de uppburna män, som under de sista tio åren beklädt detta viktiga embete. De rå icke för, att Kongl. Maj:t icke brytt sig om att sätta dem i tillfälle att uppfylla hvad som enligt § 14 i »Instruktionen för Riksdagens justitieombudsman» i detta hänseende dem åligger. Emellertid är det visst, att skrifvelsen kom fram, och att den af Kongl. Maj:t remitterades till jernvägsstyrelsen för utlåtandes afgifvande. För 3 år sedan erhöll jag här i kammaren af chefen för civildepartementet, på derom framställd förfrågan, den upplysningen, att han hade lyckats att »under hand» af jernvägsstyrelsen erfara skälet, hvarför jernvägsstyrelsen icke hade brytt sig om att ställa sig Kongl. Maj:ts befallning till efterrättelse. Jernvägsstyrelsen hade nemligen kommit på den i sanning ljusa idén, att denna — jag upprepar det — mycket enkla fråga, denna mycket påträngande fråga, denna fristående fråga icke borde behandlas i och för sig, d. v. s. jernvägsstyrelsen hade funnit, att den icke borde lyda den befallning, som den af Kongl. Maj:t fått mottaga. Sådant tolererar Kongl. Maj:t. Och jag antager, att Kongl. Maj:t till på köpet är glad, när jernvägsstyrelsen någon gång tackes upplysa Kongl. Maj:t om, hvarför den gör en konst i Kongl. Maj:ts remisser. På den ståndpunkt, der vi nu befinna oss, synes det mig verkligen icke vara att vänta något annat, än att jernvägsstyrelsen en vacker dag träder ut ur sin hittills iaktagna beväpnade neutralitet och börjar föra krig mot Kongl. Maj:t och då äfven mot Riksdagen — i alla händelser blir det Riksdagen, som får betala krigskostnaderna. Om en sådan undfallenhet för underordnade visats af andra, och icke af sådana högt uppsatte och i alla afseenden framstående män som Konungens rådgifvare, så tror jag, att många skulle gå derhän, att de betecknade detta som nuttmösepolitik. Nu säger man det naturligtvis icke, ty det är icke lofligt att säga så om män i den ställningen, det är ju alldeles klart. Snarare kanske man om dem får tänka, att detta slags undfallenhet är den egenskap, åt hvilken löftet är gifvet, att de saktmodige skola besitta jorden.

Förmodligen är det också kongl. jernvägsstyrelsen, som har beslutit — Kongl. Maj:t naturligtvis oåtspord — att undanskjuta den

Om åläggande för jernvägsstyrelsen att inför nästa Riksdag framlägga fullständig stat.
(Forts.)

Om åläggande af Riksdagen år 1885 anhängiggjorda frågan om jernvägsbetjenters pensionering till en alldeles oberäknelig, i alla händelser mycket aflägsen tidrymd. Viingo veta vid det nyss nämnda tillfället, då nuvarande civilministern behagade här i kammaren upplysa om den af Riksdagen framvägga fullständiga stat.

(Forts.)

af Riksdagen år 1885 anhängiggjorda frågan om jernvägsbetjenters pensionering till en alldeles oberäknelig, i alla händelser mycket aflägsen tidrymd. Viingo veta vid det nyss nämnda tillfället, då nuvarande civilministern behagade här i kammaren upplysa om den af Riksdagen framvägga fullständiga stat. *bonne fortune* han hade haft att under hand få af jernvägsstyrelsen veta skälen, hvarför den icke stält sig Kongl. Maj:ts befallning till efterrättelse — viingo då också veta, att denna lilla fråga — dock icke liten för dem, hvilkas intresse det gäller — blifvit sammankopplad med en annan fråga, nemligen, för att begagna herr civilministerns ord, den som nästan hela statens pensionsväsende». Detta är i sanning löftesrikt för dem, hvilka uppnå hälften af det sammanlagda antal lefnads- och tjänstår, som erfordras för rättighet att åtnjuta full pension. Men det är sant — jag höll på att glömma det — här gäller det ju blott ett stort antal af sådana statens tjenare, hvilka hafva hårdt arbete, men ringa lön, och som stå mycket lågt på den sociala rangskalan. Och detta är, herr talman, förmodligen i mångas ögon en fullt tillfredsställande förklaring!

Nu är det ju visserligen Kongl. Maj:ts sak att bedöma och afgöra, huruvida det må anses vara förmånligt för regeringsmagten och konungadömet att af byråkratien acceptera det preussiska junkerdömets maxim: »der König absolut, wenn er unsern Willen thut», det vill med andra ord säga: Konungen skall gerna få regera värre, blott han lyder oss. Men då har också Riksdagen å sin sida att tillse, att Kongl. Maj:t icke till embetsverken afträder en regeringsmagt, för hvars utöfning Riksdagen är berättigad att finna der på statsrådsbänken en ansvarig man.

Utskottet antager, att redan vid nästa riksdag torde kunna från Kongl. Maj:t väntas en framställning, grundad på den undersökning af hela jernvägsförvaltningen, hvarom Kongl. Maj:t föranstaltat. Jag har emellertid en djupt rotad misstro mot dylika storartade undersökningar, en misstro, som, derest icke allt kommer att blifva förändradt och nytt här i landet, aldrig kommer att gå ur mig. Jag hyser misstro till nu ifrågavarande undersökning af samma skäl, som jag hyst misstroende till sammankopplingen af den enkla och lilla frågan om tåg- och bevakningspersonalens pensionering med frågan om nästan hela statens pensionsväsende. Jag tillåter mig nämna ett precedensfall. År 1892 begärde Kongl. Maj:t af Riksdagen, att banvakterna skulle få uppflyttas, jag tror det var i 19:de aflöningsklassen. Riksdagen, som ansåg sig hafva skäl att antaga, att till nästpåföljande Riksdag, år 1893, skulle inkomma ett förslag till nytt aflöningsreglemente för jernvägspersonalen, biföll emellertid endast på det sätt Kongl. Maj:ts proposition, att den medgaf, att ett belopp af högst 12,000 kronor finge användas till provisorisk förbättnings i vissa fall af banvakternas löneförhöjning. År 1893 kom dock icke något aflöningsreglemente till Riksdagen, år 1894 kom det icke heller och lika litet har det kommit i år. Visserligen hade ett förslag till aflöningsreglemente i slutet af år 1893 utarbetats af jernvägsstyrelsen, men då fann civilministern på den utvägen, att man borde tillsätta en komité, som skulle taga hela statsbaneväsendet i öfvervägande, och så blef det inkomna reglementsförslaget hvilande hos Kongl. Maj:t till

påföljande år, då det remitterades till komitén. Huru länge det kommer att ligga der, det vet jag icke, men jag vet, att detta tillvägagående är bedröfligt för dem, som länge nog väntat på någon liten förbättring i sina knappa aflöningsvilkor.

För den händelse emellertid att utskottets förmodan, att vi till nästa Riksdag hafva att emotse en storartad framställning i förevarande ämne, skulle komma att gå i fullbordan, anhåller jag att få begagna tillfället att redan nu förskottsvis påpeka några omständigheter, som jag har anledning förmoda icke komma att blifva synliga i denna framställning. Jag vill då nämna några ord om regellösheten eller, rättare sagdt, godtyckligheten i befordringsväsendet och vid bestämmandet af löneförmånerna inom statens jernvägsförvaltning.

Men innan jag öfvergår till detta ämne, skall jag, med anledning af nu åter ifrågasatta, storartade jernvägsinköp anhålla att få fästa uppmärksamheten på en vid flera dylika tillfällen förut inträffad händelse, som har ett märkvärdigt syskontycke med en tanke. Vid inköp af enskilda jernvägar brukar staten förpligtas att öfvertaga den enskilda banans personal samt tillika att icke sänka dess aflöning. Det har då händt, att säljaren af en privatbana råkat att i sista stund höja aflöningar, som inom kort icke han, utan staten skulle komma att betala. På detta sätt kan man förklara, att man nu i arfvodesstaten för statens jernvägstrafik träffar på förunderligt höga aflöningsbelopp. Så t. ex. finnes i Östersund en trafikdirektörsassistent med aflöning af 3,900 kronor och fri bostad samt derjemte en »lönefyllnad» å 2,100 kronor. I staden Söderhamn finnes en stationsinspektör, med anställning vid svensk statsbana först från början af år 1886; han åtnjuter 3,000 kronor i lön, under det att i samma distrikt finnas personer, som varit i statens jernvägars tjänst tiotals år och nått samma grad som nämnda stationsinspektör, men icke hafva mer än 2,400 eller 2,000 kronor och derunder i lön. Och om man går längre ned, till stationsmästareklassen, upptäcker man, att det finnes en stationsmästare med 1,500 kronors arfvode samt derjemte 375 kronor i lönefyllnad, hvaremot, så vidt jag icke råkat att förbise något, det icke finnes en enda stationsmästare, som efter lång tjänstgöring uteslutande vid statsbanorna hunnit öfver 1,200 kronors lön. Jag vill dock härvid reservera den möjligheten, att jag af misstag har förbisett något fall. Den högsta lönen inom stationsmästareklassen är 1,500 kronor; men är det icke underligt, att af dem, som tjänat länge och väl vid statsbanorna, icke någon kommit öfver 1,200 kronors lön, medan stationsmästare, som öfvertagits från enskilda jernvägsbolag, kunna få 1,500 kronor plus 375 kronors lönefyllnad? Detta har skett därför att det stält sig så lyckligt, att stationsmästaren i det ögonblick, då banan inköptes af staten, uppgafs hafva en lön, som öfversteg högsta lönegraden för den befattning, han såsom statsbanornas tjänare skulle komma att tillträda. Dessa omständigheter anser jag nu, då man åter igen har inköp af enskilda banor i faggorna, förtjena att påpekas.

Vidare vill jag i sammanhang härmed erinra om, att naturligvis befordringsutsigten för statsbanornas egna tjänstemän försämrats, när man — för att åtminstone skenbart minska de lönefyllnadsbelopp, som måste bestås af sådana från privatbanans tjänst öfvergångna personer.

Om åläggande för jernvägsstyrelsen att inför nästa Riksdag framlägga fullständig stat.

(Forts.)

Om dläggande för jernvägsstyrelsen att inför nästa Riksdag fram-ligga fullständig stat. hvilka tillförsäkrats att icke få lägre lön än de i köpets ögonblick hade vid den privata banan — låter dessa raka förbi andra mera meriterade för att få upp dem i högre löneklass, än eljest skulle ifrågakomma.

Och för att öfvergå till en lägre klass inom jernvägspersonalen. så skall jag erinra derom, att vid statsbanorna fordras åtskilliga års arbete på verkstäderna och tienstgöring först såsom extra, sedan som ordinarie eldarelärling, innan någon antages till eldare. hvarefter det kan gå om flere år, innan han antages till lokomotivförare. Nåväl, staten inköper en enskild bana; der finnas lokomotivförare, som icke varit i tillfälle att förvärfa sådan insigt och rutin i tjensten som vid statsbanorna, men på grund af den i köpets ögonblick högre aflöningen vid privatbanan gå de förbi mera meriterade och få högre aflöning än som bestås dem, hvilka längre tjenat vid statsbanorna.

Jag återvänder till befordringarna och vill till en början fästa uppmärksamheten på en paragraf i instruktionen för jernvägsstyrelsen, nemligen den 36 §, deri det stadgas, såsom vilkor för att kunna af jernvägsstyrelsen antagas till ordinarie befattning, bland annat, att man skall »förete bevis om eller undergå sådana kunskapsprof, som styrelsen finner nödiga». En eller annan af kammarens ledamöter torde fråga sig: styrelsen har väl då fastställt, till efterrättelse för sig sjelf och till underrättelse för andra, regler för dessa kunskapsprof? Ja, om så skett, så lära väl dessa regler hemlighållas med största jalousi. Och i alla händelser förhåller det sig så, att, om sådana regler finnas, de när som helst öfverträdas. De finnas till, om det anses lämpligt att dermed mota någon, men de betyda ingenting, då det är någon, som man vill gynna. Om man — vare detta sagdt blott i förbigående, ty jag vill återkomma till denna sak en annan gång — vid en del af dessa befordringar, som för vanliga ögon äro lika obegripliga som de tillfällen, då förtjenta personer förbigås, forskar efter motiven, händer det, att man lätt nog kommer under fund med dem och då finner, att motiven falla långt utanför området för alla lagliga och lofliga befordringsgrunder. Må man med hvarandra jemföra sådana exempel som följande: utan någon studiekompetens — som annars stundom varit en öfverstiglig mur för andra personer — befordras en kontorsvakt till kontorsskrifvare, men å andra sidan har händt, att en för sin skicklighet och ordentlighet mycket väl ansedd extra kontorsskrifvare deremot icke kunde få ordinarie befattning; han skulle fått det, heter det, om han tagit studentexamen. Jag frågar, men får icke något svar, åtminstone icke något sådant, som jag här skulle vilja uttala till protokollet: hvarför skulle i detta fall studentexamen vara behöflig, då den är obehöflig i så många andra fall? Jag vet det icke, men den af mig nyss angifna personen, *han* visste det nog; han visste åtminstone, att han icke var någon person grata samt att all utsigt till befordran för honom var stängd, och så i förtviflan afhände han sig lifvet. Jag har undrat en och annan gång, hvad de, som till och med kunnat till öfverdiktörsassistent befordra en person utan hänsyn till någon studiekompetens, jag har undrat, säger

(Forts.)

jag, hvad de tänka, om de någon gång erinra sig det der sjelfmordet. Förmodligen två de sina händer — och jag vill ej neka till, att det i slika fall äfven kan vara behöfligt.

Den befordran, om hvilken jag talade i den nyss anförda jembefordran, förtjenar att tagas i betraktande äfven från en annan synpunkt. Vid byrå-, ban- och maskinafdelningarna finnes vid hvardera en öfverdirektörsassistent. Vid trafikafdelningen finnes det numera två, numera, d. v. s. sedan 1888 kort efter generaldirektör Troilius' afgång. Till denna andra befattning befordrades en person, med hänsyn till hvilken det ej var fråga om någon som helst studiekompetens, till en befattning med en lön af 4,500 kronor. Men ej nog dermed. Man har låtit den i samma veftva vakant blifna öfverkontrollörsbefattningen stå ledig, år efter år, och så har man förordnat denne öfverdirektörsassistent n:o 2 att förestå öfverkontrollörsbefattningen mot ett arvode af 500 kronor, lagdt till den lön på 4,500 kronor, som han hade såsom öfverdirektörsassistent. Jag behöfver säkerligen ej ingå i de mer detaljerade explikationer, som jag skulle kunna lemna; kammaren torde dessförutan hafva element nog i händerna för att jugera ett sådant tillvägagående.

För en mycket stor del personer i extra anställning uppnås mycket snart den åldersgräns, efter hvilken det icke finnes någon utsigt för dem till befordran till ordinarie tjänst — naturligtvis bör jag, för all säkerhets skull, tillägga, att den regeln gäller tydligtvis ej, när det fins *extra intressen*, som skola befrämjas; då gäller denna regel lika litet som andra regler inför jernvägsstyrelsen. Nog är det då underligt, att, sedan man fått ordinarie tjänst, uppnådd pensionsålder icke föranleder afsked ens vid några och sjuttio år. I fjol afgick till exempel en person, som var född år 1819, varit berättigad till full pension i åtminstone flera år, och i sin hand kumulerade ej mindre än *tre* tjänster. Så går det till med ordinarie befattningar, nemligen när de höra till de högre aflönade.

Jag skall bedja att få fästa uppmärksamheten uppå, att det ej är några *enastående* exempel jag framdrager, utan jag har tagit dessa ur en *oändlig* hög af dylika.

Härefter skall jag be att få påpeka, huru man tillämpar en bestämmelse i tjänstgöringsreglementet för statsjernvägarne, nemligen § 6, mom. 1. Der stadgas förbud för hvar och en af styrelsen till befattning vid trafiken antagen person att åtaga sig annat uppdrag, så framt ej styrelsen anser det kunna utföras utan hinder för hans tjänsteutföring vid statens jernvägstrafik.

Nå väl! Jag frågar nu, för vilkendera institutionen är det mest betecknande, för kongl. jernvägsstyrelsen eller kanske för det af militärerna så kallade *helgjutna* tras- och lappverket från urtiman, för hvilken af dessa två institutioner är det, frågar jag, mest karakteristiskt, att man — trots denna bestämmelse — på samma gång är stationsinspektör vid Stockholms centralstation med en lön af 3,600 kronor och med en ganska dyr bostad — den torde ej kunna uppskattas till mindre än 1,200 kronor — och tillika kapten vid kongl. Blekinge bataljon? Hvilkendera af dessa platser är det, som är *öfverflödig*? Jag törs ej bedöma det, ty jag har inga insigter i militarism. Jag

Om åläggande för jernvägsstyrelsen att inför nästa Riksdag framlägga fullständig stat.

(Forts.)

Om läggande vill sålunda ej gifva något svar på denna fråga, men skulle närmast vara benägen att tro, att det är stationsinspektorens, om jag nemligen får döma af — det stora antal mer meriterade sökande, som vid platsens besättande förbigingos.

I sammanhang härmed torde få framställas en fråga, som många andra gjort före mig, nemligen om det kan anses lämpligt för staten att låta en tjänst vid statsbanorna vara förenad med anställning vid privata banor, till exempel på sätt förhållandet är med trafikdirektören vid tredje distriktet — i Malmö — som tillika är trafikchef för en enskild jernväg. Jag tänker, att han borde — efter aflöningen att döma åtminstone, som är 4,800 kronor och fri bostad — ha tillräckligt att göra såsom trafikdirektör. Emellertid är han på samma gång trafikchef vid en enskild bana i samtrafik med statsbanan. Och om jag räknat rätt, är förhållandet detsamma vid icke mindre än ytterligare fem enskilda jernbanor i vårt land, att vid dem statsbanetjänstemän äro anställda. Jag gör mig den frågan — andra hafva gjort den före mig — om de ekonomiska harmonierna mellan statens intressen och de enskilda bolagens intressen verkligen skulle kunna anses vara så fullkomliga, att det icke finnes någon anledning att der tala om den brydsamma belägenhet, i hvilken personer bli försatta, som skola tjena två herrar.

(Forts.)

Slutligen skall jag påpeka såsom ett måhända enastående fenomen inom hela administrationen, der man eljest obilligtvis vill gifva lägre lön åt kvinnor, ehuru deras tjänster äro lika viktiga som männens och de sköta sina befattningar lika bra, att en helt och hållet motsatt princip råder vid jernvägsstaten. Jag gillar ej heller denna princip. Såsom exempel vill jag anföra, att qvinliga kontorsbiträden, som i brist på studiekompetens ej kunna bli ordinarie, hafva från 900 till 1,500 kr., men manliga blott 780 kr., ehuru de sistnämnda varit ordinarie lika länge, som de qvinliga varit extra. Jag skulle kunna nämna andra hithörande egendomligheter, men det sagda må vara nog. Dock är det mig omöjligt att underlåta att något litet beröra ett missbruk af det slag, att jag vill hoppas, att något liknande ännu ej förekommit inom den svenska administrationen. Jag skall antyda det så kort som möjligt i hopp om rättelse; i annat fall är det visst och säkert, att jag icke skall hysa den ringaste tvekan att nästa gång komma med utförligare uppgifter. Det missbruket — jag använder med afsigt ej ett starkare uttryck — som jag afser, består deri, att till personer utom verket och som icke någonsin stått i någon som helst förbindelse med detsamma utlemnats så kallade statistiska arbeten, som icke af dessa kunna utföras, ty sådana arbeten förrättas i sanning ej af så gamla och bräckliga personer, att de ej ens kunna skrifva en läsbar siffra. Till dessa jernvägstyrelsens statistiska medarbetare höra äfven äldre damer, som — hvilka förtjänster de än må kunna ha haft i sin ungdom — med all säkerhet icke egna sig för statistiska göromål.

Dylikt arbete har utlemnats åt åldriga och bräckliga personer, som därför hafva uppburit 5, 6 å 700 kr. i månaden i arfvode, och som för en spottstyfver åt andra personer utlegt utförandet af göromål, till

hvilka de sjelfva varit oförmögna. Detaljerna — ja, dem går jag denna gång förbi.

Det förefaller mig äfven — jag skall strax sluta — egendomligt, att en för groft tjenstefel afskedad person, när han återfått anställning i statsbanornas tjenst, inom kort kommer i åtnjutande af högre aflöning än efterträdaren å den plats, från hvilken han blifvit skild.

Det sagda är blott ett *litet, litet, litet* urval ur den stora högen, men det må få räcka för denna gång, då jag är fullt besluten att, om jag lefver till nästa riksdag, återkomma till frågan i vidsträcktare omfattning.

Blott ett slutord! Offentlighetens ljus faller alltför litet öfver jernvägsförvaltningens vida område. Pressen ryggat tillbaka från denna stora vildmark. Det förhåller sig ej så med denna förvaltning, som har mellan 11 å 12,000 personer under sig, som med de mindre grupperna af embetsmän — domare, lärare och andra — hvilkas verksamhet det är något så när möjligt att följa. Här är förhållandet ett helt annat. I följd af den stora omfattning, i hvilken Kongl. Majt har i jernvägsstyrelsens händer abdikerat en magt, som — jag upprepar det — det vore Kongl. Majts *skyldighet* enligt grundlagarne att sjelf utöfva, har Riksdagen afskurits från sitt behöriga inflytande på denna viktiga förvaltningsgren.

Men här lurar ock en *politisk* fara. På den tid, då regeringsformen skrefs, hade vi icke någon jernvägsstat, ingen telegraf- och telefonstat, och åtskilliga andra stater voro på långt när icke så talrika som nu. Må man då betänka den politiska faran af att göra dessa *armécorpser* af underordnade statstjenare, genom beroendet af öfverordnades godtycke, till de magthafvandes ögontjenare och till lydiga redskap i ett politiskt partis hand.

Jag minnes en gång, då jag på främmande botten inför ett antal personer, som lefde i den traditionella föreställningen om tjenstemännens nästan *absoluta beroende* af regeringsmagten och dess närstående verktyg — prefekter och andra — då jag inför dem sökte utveckla den satsen, att tjenstemännens lagskyddade oberoende och skäligen aflöning äro ett af *hufvudvilkoren* för enskild rätt och allmänt bästa, för samhällets moraliska helsa. Och jag minnes, huru, då man ropade till mig: Ni har fullkomligt rätt! jag då, icke utan någon ringa grad af stolthet, kunde svara, att den som här har rätt, det är *and* af mitt lands författning, hvilken inspirerat mina ord.

Jag skulle önska, att denna synpunkt blefve af Andra Kammaren behjertad, om och när kammaren får tillfälle att, såsom utskottet säger, »fatta beslut ej blott om de reformer, som kunna vara behöfliga inom jernvägsförvaltningen, utan äfven om beskaffenheten af den kontroll, som Riksdagen kan anse vara erforderlig med afseende på denna förvaltningsgren».

Herr Walter: Herr talman! Jag skall tillåta mig att yttra några ord med anledning af den anmärkning, utskottets ordförande gjorde, att jag skulle hafva missuppfattat utskottets motivering. Detta skulle då bero derpå, att han ansåg, att, när jernvägsstyrelsen med anledning af 1893 års beslut blifvit anbefald att inkomma med de-

Om åläggande
för jernvägs-
styrelsen att
inför nästa
Riksdag fram-
lägga fullstän-
dig stat.

(Forts.)

Om åläggande för jernvägsstyrelsen att inför nästa Riksdag framlägga fullständig stat.
(Forts.)

taljerad omkostnadsstat, denna då icke skulle komma inför Riksdagen, utan ingifvas till Kongl. Maj:t. Ja, den går naturligtvis först till Kongl. Maj:t. Men sedan kommer den väl till Riksdagen.

Med afseende på den andra frågan — den tillsatta komiténs utredning — så är det naturligtvis ännu fullkomligt obekant, huru långt detta komitéutlåtande kommer att sträcka sig, eller ens om det kommer in till nästa Riksdag.

Vidkommande åter stenkolsfrågan vill jag nämna, att jag af flera lokomotivförare fått höra, att dessa svenska kol alls icke äro lämpliga för maskinerna.

Hvad slutligen angår frågan om den fördel, man skulle hafva att här bryta stenkol, för den händelse i en framtid våra hamnar möjligen skulle blifva blockerade, så vill jag nämna, att jag anser, att man just därför bör spara på förrådet af stenkol, alldenstund, efter de upplysningar jag fått, våra stenkolslager icke äro mäktigare än att de allt för väl behöfvas för den öfriga industrien, hvadan man således icke bör taga dem i anspråk för statens jernvägares räkning.

Jag har icke något vidare att tillägga.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner af herr talmannen gifvits i enlighet med de olika yrkanden, som derunder förekommit, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Herr *C. Wallis* aflemnade följande nya motioner, nemligen:

n:o 172, om skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran, att helsovårdslära med särskild hänsyn till skolhygien måtte som läroämne blifva införd vid folkskolelärare- och lärarinneseminarier i riket; och

n:o 173, om skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om omarbetning af kungörelsen angående förändrade instruktioner för direktorer, läkare och sysloman vid länens lasarett och kurhus den 21 oktober 1864.

Dessa motioner begärdes på bordet och bordlades.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr <i>J. M. Ekströmer</i>	under 14 dag. f. o. m. den 29 dennes,
» <i>S. Nordström</i>	» 14 » » » 30 »
» <i>J. Johnsson</i> i Bollnäs ...	» 3 » » » 29 »
» <i>J. E. Nordin</i> i Sättna.....	» 14 » » » 3 inst. april,
» <i>E. Eriksson</i> i Qväcklingen	» 14 » » » 3 »
» <i>P. G. Näslund</i>	» 14 » » » 1 »
» <i>G. Sälling</i>	» 14 » » » 3 »
» <i>J. Sjöberg</i>	» 14 » » » 1 »
» <i>J. W. Bengtsson</i> i Häradsköp	» 14 » » » 1 »
och » <i>N. Svensson</i> i Olseröd...	» 14 » » » 3 »

§ 12.

Anmälles ytterligare och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

n:o 14, till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till allmänna barnhusinrättningen af oinskränkt egande- och dispositionsrätt till tomten n:o 17, kvarteret Barnhuset, samt uppförande af nytt cellfångelse för Stockholms län, m. m.; och n:o 15, till fullmäktige i riksgäldskontoret, angående resekostnadsersättningen till Andra Kammarens ledamöter, då resan sker å jernväg.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Till bordläggning anmälles:

statsutskottets utlåtande och memorial:

n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *åttonde* hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

n:o 43, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande riksstatens fjerde hufvudtitel;

n:o 44, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslagen under rikstatens femte hufvudtitel;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 12, i anledning af väckta motioner rörande ändringar i tullstadgan;

n:o 13, i anledning af väckt motion om exporttull å trävaror och trämassa; och

n:o 14, angående vilkoren för tillverkning af bränvin;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 6, med anledning af väckta motioner om inrättande af nya afdelningskontor af riksbanken;

n:o 7, angående höjning i anslaget till extra biträde m. m. vid afdelningskontoret i Hernösand; och

n:o 8, angående användandet af riksbankens vinst för år 1894;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 24, i anledning af väckt motion om upphäfvande af skyldigheten att förnya in-teckning; och

n:o 25, i anledning af väckt motion angående upphäfvande af den personliga folkskoleafgiften; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 14, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Konungen med begäran om vissa ändringar i förordningen angående försäljning af vin och maltdrycker m. m. den 24 oktober 1885.

Dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit tvenne gånger bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 4,10 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Fredagen den 29 mars.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 22 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos, hvar efter annan, Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande propositioner till Riksdagen; och hänvisades dervid statsutskottet följande propositioner, nemligen:

angående bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt kartografen Carl Edvard Dahlman; samt

angående uppförande af nytt landsstatshus i Luleå.

Till behandling af lagutskottet öfverlemnades propositionen angående tillägg till lagen om skydd mot yrkesfara den 10 maj 1889.

Slutligen hänvisades till bevillningsutskottet Kongl. Maj:ts proposition om vissa ändringar i gällande förordning om vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker.

§ 3.

Efter föredragning vidare af de utaf herr *C. Wallis* vid senaste sammanträdet aflemnade motioner hänvisades:

motionen n:o 172 till tillfälliga utskottet n:o 1, och

motionen n:o 173 till tillfälliga utskottet n:o 2.

§ 4.

Föredrogs och bordlades för andra gången statsutskottets utlåtande n:o 9.

§ 5.

Härefter föredrogs statsutskottets memorial n:o 43, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande riksstatsens fjerde hufvudtitel.

Punkten 1.

Lades till handlingarne.

Punkterna 2—4.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 6.

Efter föredragning dernäst af statsutskottets memorial n:o 44, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslagen under riksstatsens femte hufvudtitel, blef den af utskottet i nämnda memorial föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 7.

Föredrogs, men blefvo a nyo bordlagda:

bevillningsutskottets betänkanden n:is 12, 13 och 14;

bankoutskottets utlåtanden och memorial n:is 6, 7 och 8;

lagutskottets utlåtanden n:is 24 och 25; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 14.

§ 8.

Ordet begärdes af:

Herr Waldenström, som yttrade: Det torde icke förtänkas mig, att jag begär kammarens uppmärksamhet för en fråga, som synes mig af ganska stor betydelse, och i afseende på hvilket jag har för afsigt att begära kammarens tillatelse att till Kongl. Maj:ts regering framställa ett spörsmål.

Som kammaren har sig bekant, antog Riksdagen år 1893 en skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan om åtgärders vidtagande för att motverka osedligheten och att, såsom skrivelsens uttryck lyder, förekomma lockelser dertill. Denna skrivelse var följden af ett riksdagsbeslut, som föranleddes af en motion i Första Kammaren, i hvilket påpekades den fara för vårt folk, som låge deruti, att icke allenast varietéföreställningar, huru slippriga som helst, finge uppföras nästan hvar som helst, utan också att osedliga skrifter och bilder finge ohejdadt spridas. Andra Kammaren gaf sitt erkännande åt motionen derigenom, att den så godt som utan meningsskiljaktighet och utan votering godkände motionen.

Hvad Kongl. Maj:t sedan har gjort för att efterkomma denna Riksdagens önskan, känner jag icke. Men under den senaste tiden har en händelse inträffat, som, ehuru den ståt under Kongl. Maj:ts direkta inseende, likväl gått i en riktning alldeles motsatt de önskingar, som Riksdagen i nu nämnda skrivelse af år 1893 har uttalat. Det kan därför icke förundra någon, att denna sak väckt anstöt, och att jag tager mig friheten att göra den till föremål för ett uttalande inom denna kammare, som 1893 hyste ett så lifligt intresse för frågan. Jag menar nemligen de målningar, med hvilka man dekorerat matsalen i den nya operakällaren, hvilka målningar utan all gensägelse måste anses innehålla lockelse till osedlighet, lika så visst som de målningar och teckningar, på hvilka man åberopade sig under diskussionen 1893 såsom skäl för nödvändigheten af att Kongl. Maj:t vidtoge åtgärder för att förekomma lockelser till osedlighet.

Hvar och en, som känner historien om Riksdagens förhandlingar angående teaterfrågan under de senare åren. vet, att uti dessa förhandlingar frågan om den sedliga halten af de kongl. teatrarne prestationer har spelat en ganska vigtig rol, ja, att det var just denna sedlighetsfråga, som väsentligen vållade, att Riksdagen år 1888 helt och hållet indrog sitt anslag till teaterverksamheten samt afslog Kongl. Maj:ts begäran om anslag till ombyggnad af teaterhuset.

Hvilken vändning teaterfrågan tog genom detta Riksdagens beslut, det veta vi alla. Teaterkonsortiet bildades; teaterlotteriet medgafs, Riksdagen återgaf åt teatern det gamla anslaget, att uppföras på ordinarie stat, emedan Riksdagen nu ansåg teaterfrågan vara definitivt löst.

Man ansåg en kunglig opera vara en för den nationella bildningen vigtig kulturanstalt samt en högst behöflig motvigt mot varietéerna med deras osedliga tendenser; och att operan skulle fylla sin uppgift i sistnämnda afseende, därför egde man en borgen i den myndighet, Kongl. Maj:t egde att öfvervaka hennes verksamhet. Så hette det då, och jag skall ur finansministerns yttrande vid 1888 års riksdag be att få citera ett par meningar.

»Det måste medgifvas», säger han, »att den verksamhet, som

bedrifves på statens teatrar, bör vara af en mera förädlade natur än den, som förekommer på de mindre teatrarne. Skulle man således nu lyckas omintetgöra statsteatrarne, så tillintetgöres ock den bästa delen af den sceniska konsten, och blott sådant blir kvar, som, efter den omfördälda åsigten, är mera till skada än gagn — »Skulle blott sådana teatrar, som stå utom offentlig kontroll, få fortsätta sin verksamhet och det just under en tid som denna, med sin håg att helet besöka sådana teatrar, der slipprigheter framföras, ja, då komme dessa att dominera, och de personers smak och böjelse, som vilju hafva en mera gedigen konstnjutning, blefve ej tillgodosedda.

Detta är synpunkter, mot hvilka man icke kan hafva något skäligen att invända.

Nu har af operahuset en del blifvit färdig, och den skall inom de närmaste dagarne öppnas för allmänheten. Då öfverraskas man af att finna den stora matsalen dekorerad med målningar af för den sedliga känslan i hög grad sårande beskaffenhet. Så har man t. ex. dekorerat ena kortsidan af salen med en grupp nakna, badande qvinnor, hvilka från ett bakhåll beskådas af ett par män med blickar, hvilka jag icke vill eller kan här tolka. Hvad motiv har man för en sådan dekoration? Det må man väl fråga. Om salen varit en badsalong, hade man kunnat anföra åtminstone något *formelt* skäl. Nu deremot finnes icke ens ett sådant att anföra. Badande qvinnor i en matsal — hvad är det för en konstnärlig tanke? Den tanken har icke framsprungit ur något estetiskt behov, icke ur en estetisk känslas kraf, nej, den har haft sin rot i en vida lägre känsla hos konstnären.

För att få ämnena till dekorationer, har man vidare gått tillbaka till det gamla Greklands kult och ur densamma framletat motiv, som framställt — hvad för någonting? Måne något ur det ädla, det stora, det verkligt sköna, som det grekiska kultlivet har att bjuda på? Nej, vist icke, utan man har hemtat motiven ur skuggsidorna af det grekiska lifvet, dryckenskapen och den dermed förenade otukten, alldeles som ville man öppet, visserligen icke i ord, men i bild, som talar tydligare än ord, säga; Här skall offras åt Bacchus och Venus; manliga sinnen, tömmen den fyllda bågarn inför den nakna qvinnan!

Man har sagt, att dessa målningar skulle vara synnerligen framstående konstverk. Nå, man kan dock disputeras om det nu så moderna kluddmåleriets konstvärde, och till kluddmåleriskolan höra dessa målningar, men jag vill ej inlåta mig i den tvisten. Hvad jag deremot anser mig kunna påstå, dervid stödd af bland annat Riksdagens och särskildt Andra Kammarens uttalande år 1893, det är, att konsten icke har någon rättighet att kränka moralen, allra minst i en sal, som är afsedd till spislokal uti en staten tillhörig byggnad för en publik, som icke älskar att se osedliga bilder, utan som i stället älskar att finna snygghet, äfven i moraliskt afseende, representerad i den sal, der den går in för att intaga sina måltider. Klart är det också, att äfven de allra liderligaste situationer kunna målas på ett sådant sätt, att bilderna, rent formelt sedt, blifva konstverk af första rang, men dermed äro de icke försvarade. Tvärtom torde jag våga

det påståendet, att deras förkastlighet är stor i samma mån, som de genom sin kostnärlighet göra det liderliga innehållt tilldragande.

Under diskussionen i teaterfrågan vid en mängd föregående riksdagar har, såsom jag nämnde, den sidan spelat en vigtig rol, att en kunglig opera hade stor betydelse för den fosterländska bildningen. Man hade med anledning deraf all rätt att vänta, att icke blott teaterverksamheten skulle blifva fosterländsk, utan äfven att operahuset så till byggnadssätt som till dekorationer skulle förete någonting fosterländskt allra helst i en sådan tid som denna, då en så stark fosterländsk, vind susar genom hela vårt folk. Hvad hade då varit naturligare än att dekorera den stora matsalen med konstnärliga bilder i måleri och skulptur ur *det svenska folkets arbete och kamp för det dagliga brödet*, bilder ur kvinnans arbete i det trefna hemmet, bilder ur mannens arbete i skogen, på åkerfältet, ute på sjön, i verkstaden och öfverallt, hvarest han kämpar för tillvaron och utvecklingen af vår materiella kultur? Der fans en outtömlig källa af ädla, upphöjda och upphöjande, för den fosterländska känslan tilltalande motiv; men hvad som icke fans, det var *sinne för sådana motiv*. De, som bestämt dekorationerna i matsalen, synas hafva varit bra oberörda af den nyss nämnda fosterländska vinden. För dem ha i stället hägrat Bacchus och Venus, nakna kvinnor och bockfotade satyrer.

Herrarne hafva kanske icke alla sett dessa bilder. Men när man ser en bockfotad satyr naken anfalla en naken kvinna för att tillröfva sig en kyss af henne, hvad intryck skall det göra? Hvad är meningen med den bilden? Hvad är det af konstnären tänkta slutet på en scen, som börjar på detta sätt? Eller när man på en annan bild ser Bacchus halffull, sittande på en åsna, stödd på ömse sidor af nakna kvinnor — kvinnor, nakna såsom han sjelf — kvinnor, om hvilkas sedliga värde deras blickar allt för tydligt tala, för att det skulle behöfvas någon särskild förklaring deröfver?

Då jag nu har för afsigt att begära kammarens tillåtelse att framställa ett spörsmål om denna sak till Kongl. Maj:t, vill jag såsom skäl dertill anföra dels det allvarliga, såsom mig synes, i sjelfva saken, dels Riksdagens uttalande i den ofvan omförmälda skrifvelsen af år 1893, dels ock den förbindelse, som Kongl. Maj:t vid förhandlingarna om operafrågans definitiva lösning åtog sig, att öfvervaka såväl operabyggnaden som operaverksamheten. Det spörsmål jag ställer till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, under hvilkens departement operan hör, är af följande lydelse: Hafva utkast till de målningar, hvarmed man dekorerat matsalen i den nya operakällaren, varit Kongl. Maj:t förelagda och af honom godkända? Om så icke är, ämnar då Kongl. Maj:t låta bero vid hvad som är gjordt, eller vidtaga åtgärder för att få de anstötliga bilderna ersatta af andra?

På derom af herr talmannen gifven proposition medgaf kammaren, att herr Waldenströms ifrågavarande spörsmål finge till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställas.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>A. G. Ericsson</i> i Väsby under 14 dagar fr. o. m. 4 inst. april.				
»	<i>C. F. Petersson</i> i Dänningelanda	14	»	»	3 » »
»	<i>A. Magnusson</i>	14	»	»	3 » »
»	<i>C. Gethe</i>	14	»	»	3 » »
»	<i>N. Åkesson</i>	14	»	»	3 » »
»	<i>E. Svensson</i> från Karlskrona ...	14	»	»	4 » »
»	<i>N. Nilsson</i> i Skärhus	14	»	»	4 » »
»	<i>J. Anderson</i> i Tenhult	14	»	»	4 » »
»	<i>J. Bromée</i>	14	»	»	4 » »
och	<i>M. Andersson</i> i Löfhult	14	»	»	4 » »

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 6, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 28 regeringsformen;

n:o 7, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 32 regeringsformen;

n:o 8, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 35 och 36 regeringsformen; och

n:o 9, i anledning af väckta motioner, åsyftande förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för rätt att välja riksdagsmän i Andra Kammaren;

lagutskottets utlåtande n:o 26, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående skyldighet för kommuner och enskilde att fullgöra requisitioner för krigsmagtens behof samt att till krigsbruk afstå hästar och fordon;

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 15, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till lärlingslag; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 16, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag angående inrättande af ett statslotteri; och

n:o 17, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och framläggande af förslag i fråga om jordbrukskreditens upphjelpande.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter klockan 3,39 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.